

еДЕМОКРАТІЯ В УКРАЇНІ

Погляди громадян і ключових зацікавлених сторін

ЕЛЕКТРОННЕ ВРЯДУВАННЯ
ЗАДЛЯ ПІДЗВІТНОСТІ ВЛАДИ
ТА УЧАСТІ ГРОМАДИ (EGAP)

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Швейцарська Конфедерація

Київ 2016

ЗМІСТ

03	Передмова
04	Тест “еДемократія”
05	Резюме ключових фактів
08	Ключові цитати
10	Результати дослідження
17	Звіт Наукові кола
23	Звіт Влада
29	Звіт Громадянське суспільство
36	Звіт ЗМІ
42	Звіт Молодь
48	Звіт Бізнес
55	Відповіді до тесту
57	Список учасників
59	Скорочення
60	Запитання еОпитування

еДемократія в Україні : Погляди громадян і ключових зацікавлених сторін

Опубліковано у Києві, Україна у 2016 році програмою “Електронне врядування для підзвітності влади та участі громади” (EGAP 2015-2019).

Програма EGAP фінансується Швейцарською Конфедерацією та Швейцарським Бюро зі Співробітництва в Україні. Ані думки, ані погляди, висловлені у даній публікації, не відображають точку зору Швейцарського Бюро зі Співробітництва.

Програма EGAP - усі права захищені. Цитати можуть бути відтворені без зазначення авторів, за умови, що джерело буде вказано.

Електронна версія цієї публікації доступна для завантаження з веб-сайту EGAP програми за адресою: <http://www.egap.in.ua> та її партнерів громадянського суспільства.

Основна команда :

Головний редактор і керівник проекту: Йорданка Томкова, Швейцарський Радник з Електронного Управління, Програма EGAP, INNOVABRIDGE.

Фасилітатори (в алфавітному порядку): Марія Богуслав (SkillsAcademy), Наталія Гаращенко (Центр розвитку інновацій, Києво-Могилянська академія (ЦПІ)), Дмитро Хуткий (ЦПІ), Сергій Лобойко (ЦПІ), Олена Правило (Конгрес культурних активістів), Андрій Семенченко (Національна академія державного управління при Президентові України),

Графічний дизайн та макет: Авер'янов Денис, Львів, Україна

ПЕРЕДМОВА

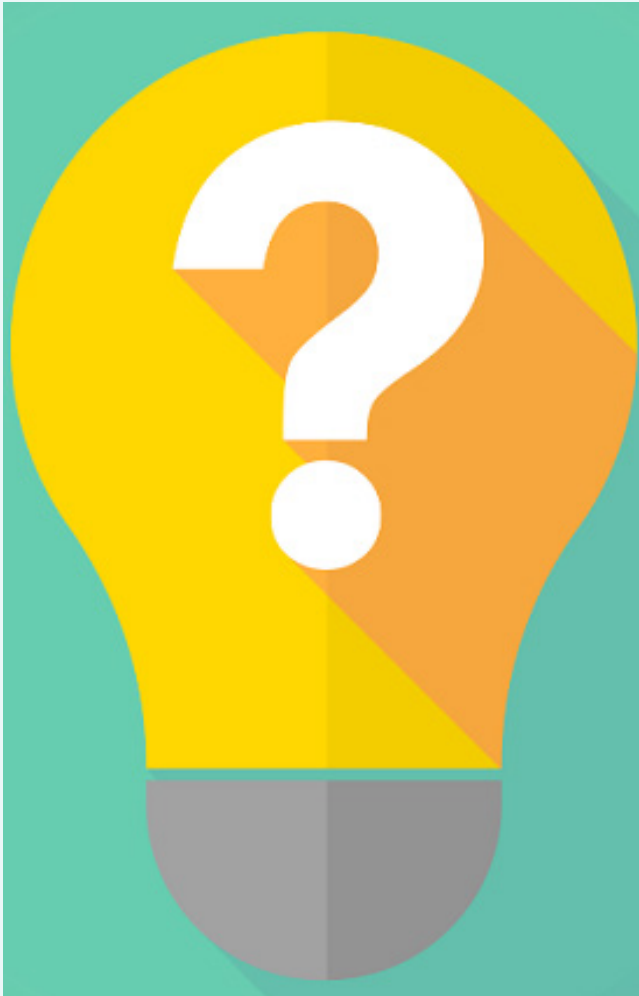
Різноманітні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали невід'ємною складовою нашого соціально-політичного життя; вони пронизують повсякдення кожної людини. Як свідчить світовий досвід, якщо ефективно застосовувати ІКТ, вони позитивно впливають на демократичні процеси, наприклад підвищують прозорість дій влади та стимулюють її підзвітність, перетворюються на дієвий інструмент боротьби з корупцією, а також надають громадянам усю потрібну інформацію й активно залучають їх до прийняття рішень. В Україні електронна демократія – досить нове поняття. Останні дослідження громадської думки показали, що люди не усвідомлюють важливості ІКТ для розбудови сильної демократичної держави, а також майже їх не використовують. Більше того, нам не відома думка основних зацікавлених осіб і українських експертів щодо пріоритетів і напрямків подальшого розвитку еДемократії в країні. Якщо ми дізнаємося точки зору, що зараз панують у суспільстві, то визначимо головні напрямки розвитку законодавчої сфери, політик і програм для оптимізації ІКТ, які сприятимуть яскравому розквіту демократії в Україні.

Щоб краще зрозуміти ставлення українського суспільства й ключових осіб до е-врядування й еДемократії, а також окреслити розвиток країни в цьому напрямку на найближчий час, у 2015 році в рамках програми “Електронне врядування для підзвітності влади та участі громади” (EGAP) за фінансового сприяння уряду Швейцарії було розпочато низку комплексних аналітичних заходів. Зокрема, протягом лютого-березня 2015 року Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) провів національне відкрите опитування; також мав місце ґрунтовний якісний аналіз еДемократії на основі відкритих обговорень у форматі відкритого мікрофона, які включали онлайн-опитування, а також низку зустрічей фокус-груп, серед учасників яких були експерти-представники громади, бізнесу, центральних і місцевих органів влади, освітніх кіл, студентства та ЗМІ.

Наведений нижче короткий звіт містить основні висновки, отримані за результатами експертного опитування та шести фокус-групових дискусій у Києві. Сумарно, ці дві ініціативи поєднують погляди 400 українських експертів та ключових зацікавлених сторін, 313 з яких взяли участь в опитуванні та 87 у шести фокус-групових дискусіях. З аналітичною метою ми запитували: i) як розуміють і визначають е-демократію різні зацікавлені сторони та експерти; ii) які зараз на практиці сильні та слабкі сторони у втіленні еДемократії в Україні; iii) які ключові рекомендації залучених сторін щодо інституційної відповідальності, майбутньої політики та напрямків втілення. Ми сподіваємося, що ці результати будуть інформативними дороговказами у майбутнє всеохопне творення політики та дослідження цієї нової тематики в Україні.

Ми надзвичайно вдячні всім переліченим нижче представникам громадянського суспільства й органів влади. Їхній внесок в організацію обговорень питань еДемократії у форматі відкритого мікрофона неоціненний. Саме участь кожного з них допомогла нам провести ці заходи. Також ми надзвичайно цінуємо наших неймовірних учасників, які присвятили свій вільний час цій важливій темі, поділилися з нами думками й ідеями. Сподіваємося, це лише перший крок на спільному шляху до еДемократії і лише один із безлічі заходів, які ще обов'язково відбудуться в Україні.

ТЕСТ “еДемократія”

“ 1. На ваш погляд, який відсоток експертів вважає задовільним стан демократії в Україні?

“ 2. Який відсоток громадян України розуміє, що таке еВрядування й еДемократія?

“ 3. Чи можна чітко розподілити користувачів Інтернету в Україні за гендерною ознакою?

“ 4. У яких 5 пріоритетних напрямках, на думку експертів, слід рухатися для ефективної розбудови демократії в Україні?

“ 5. Хто, найімовірніше, буде голосувати онлайн і впливати на законодавчу діяльність і національну політику за допомогою інтернет-інструментів – ключові діячі у Києві чи у регіонах?

“ 6. Які інструменти еДемократії й еВрядування зараз найбільше потрібні? Чи можете ви назвати інструменти еДемократії, які вже працюють в Україні?

“ 7. Які є три основні перешкоди на шляху розбудови еДемократії в Україні?

“ 8. Хто, на думку експертів, має бути відповідальним за керування й координування ініціатив еДемократії в Україні?

“ 9. Назвіть 3 найбільші переваги застосування ІКТ в демократичних процесах в Україні?

“ 10. Яким чином ІКТ вплинуть на становлення демократії в Україні?

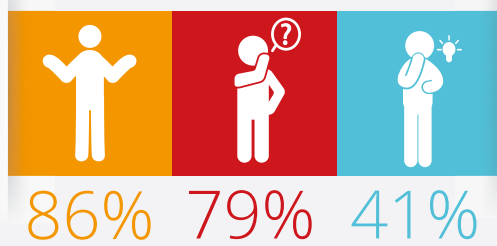
Перш ніж ви ознайомитеся з цим звітом, спробуйте дати відповіді на кілька запитань щодо стану еДемократії в Україні. Якщо ви правильно відповісте на більшість із них – наші вітання! Ви належите до невеликої групи українців, яка добре знається на еДемократії. Якщо ж деякі запитання виявилися складними, не переймайтеся! Цей звіт містить багато корисної інформації, послуговуючись якою можна дати правильні відповіді.

Відповіді є на сторінці 55 цього звіту.

ОСНОВНІ ФАКТИ ПРО еДЕМОКРАТІЮ В УКРАЇНІ

Обізнаність громадян щодо еУряду та еДемократії

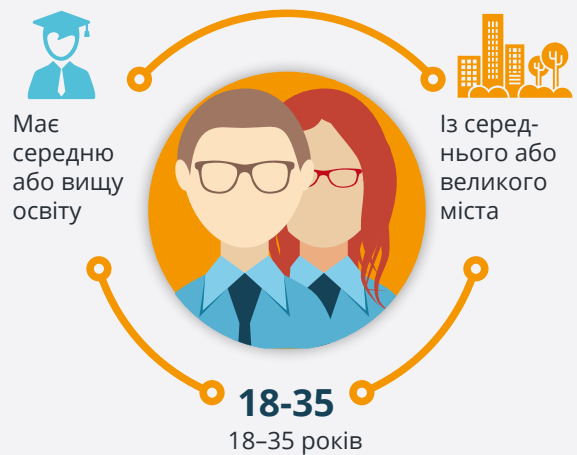

Не розуміють значення терміна «еУрядування»

Ніколи не чули терміну «електронна демократія»

Частково розуміють значення терміна «електронна демократія»

Типовий інтернет користувач

Онлайн-офлайн переваги українців

Надають перевагу прямому контакту з урядовцями

Використовують ІКТ для взаємодії з урядом

Використовують інші форми комунікації

Використання інтерактивних функцій на урядових веб-сайтах

- 24%** Шукали загальну інформацію про уряд
- 9%** Брили участь в опитуваннях громадської думки
- 6%** Співпрацювали з громадськими організаціями та ініціативними групами
- 5%** Спілкувалися напряду з представниками місцевих органів самоврядування
- 4%** Користувались еПослугами
- 4%** Подавали скарги

еПесимізм вищий серед не-користувачів Інтернету

Використання ІКТ	Інтернет Користувачі	Не Користувачі
Поліпшить загальну підзвітність та комунікацію між урядом і громадянами	76%	37%
Забезпечить прозорість і довіру громадян до державних органів влади	44%	19%
Сприятиме кращій поінформованості громадян про роботу уряду	35%	15%
Підвищить ефективність надання державних послуг	29%	13%

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) / програма EGAP (2015). Опитування громадської думки: Що українці думають про еВрядування й еДемократію.

ТОЧКИ ЗОРУ КЛЮЧОВИХ ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН ЩОДО еДЕМОКРАТІЇ

- 1 84% громадян незадоволені або дуже незадоволені станом еДемократії в Україні.
- 2 В Україні еДемократія знаходиться на початковому етапі розвитку й тісно пов'язана з демократичними процесами, які проводяться в традиційному (офлайн) форматі.
- 3 Представникам органів влади та ЗМІ було складніше розрізнити поняття еВрядування й еДемократії, ніж представникам громади, бізнесу, освітнього співтовариства та студентства.

Топ 5 пріоритетних завдань для розвитку демократії

- Боротьба з корупцією
- Прозорі вибори й політичні процеси
- Прозоре звітування органів влади щодо витрат
- Ефективні державні послуги
- Залучення громадян до політичних рішень на місцевому рівні й міського планування

Переваги використання ІКТ в демократичних процесах

- Прозора інформація щодо державних витрат
- Зниження рівня корупції
- Прозора судова діяльність
- Підвищення якості й ефективності адміністративних послуг
- Доступ громадян до урядової інформації

5 основних перешкод на шляху еДемократії в Україні

- 64%** Відсутність відповідного законодавства, стратегій і тактик (політики) по впровадженню еДемократії
- 61%** Відсутність у громадян розуміння переваг інструментів еДемократії
- 55%** Брак інформації та недостатнє висвітлення даної теми у мас-медіа
- 55%** Відсутність просування та інтересу держави і виборних посадових осіб
- 46%** Брак відповідного державного фінансування

Вплив ІКТ на еДемократію в Україні

- 23%** Підвищення ефективності, дієвості та підзвітності уряду перед громадянами
- 17%** Підсилення прямої демократії
- 16%** Більш поінформована та залучена до політичного життя громадськість
- 13%** Підвищення рівня довіри між громадянами та органами державної влади
- 11%** Посилення впливу громадян на політику

ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ еДЕМОКРАТІЇ

Інструменти, які ПРАЦЮЮТЬ	Вже прийняті, але НЕ ПРАЦЮЮТЬ	Обов'язкові для запровадження в Україні
• еЗапити • еРеєстрація • еЗвернення • еПетиції (доступність) • ПРОЗОРРО • ОПОРА • Ціна держави • Дискусійні форуми у соц мережах • еОскарження • Київ Розумне Місто • Горизонтальне поширення знань	• еЧати • еФоруми • еКонсультації • еОбговорення • Відкриті дані • Відкритий бюджет • еПетиції (прийняття рішень) • еЗамовлення адміністративних послуг і їх отримання	• еГолосування й еВибори • еРеферендуми • еПарламент • еСуди • еНадання повноважень • еРозробка правил • еВідсторонення (зняття з посади) державних службовців

Хто повинен відповідати за координацію демократії в Україні?

1	▶ Кабінет Міністрів / всі міністерства	6	▶ Організації громадянського суспільства
2	▶ Державне агентство з питань електронного урядування України	7	▶ Мас-медіа
3	▶ Верховна Рада	8	▶ Освітні і наукові заклади
4	▶ Місцеві органи влади	9	▶ Громадяни
5	▶ Адміністрація Президента	10	▶ Приватний сектор та ІТ компанії

Основні рекомендації для підвищення рівня еДемократії в Україні

- Нове законодавство, яке б зробило використання інструментів еДемократії обов'язковим для Уряду
- Створення стандартів надання інформації на державних веб-сайтах
- Підвищення обізнаності громадськості (громадянська освіта) щодо переваг еДемократії
- Розробка національної стратегії впровадження еДемократії
- Більш активне використання представниками громадянського суспільства інструментів еДемократії
- Розробка інструментів таких як громадські еКонсультації, еГолосування, онлайн-додатки з доступу до відкритих даних
- Навчання державних службовців з питань еДемократії
- Збільшити державне фінансування заходів по впровадженню еДемократії

Джерело: Опитування експертів під час обговорень політичних питань у форматі відкритого мікрофона (2015), проведене в рамках програми EGAP за фінансового сприяння Швейцарії.

КЛЮЧОВІ ЦИТАТИ

“

“Едемократія передбачає, що громадяни беруть на себе суспільну й моральну відповідальність, тоді як електронному уряду приписується юридична відповідальність, яка обмежується існуючими стандартами, процедурами, законами, гласністю відповідно до чинного законодавства”.

(Представник бізнесу)

“

“Для опису стану розвитку едемократії в Україні, учасники висловили такі порівняннями: “хаос”, “пара”, “повільна, як гусениця”, “порушення розвитку”, “успішний старт”, “закриті двері (не потрапиш усередину). Усі погодилися, що Україна знаходиться на початковому етапі едемократії”.

(Представник наукових кіл)

“

“Вам відомий поточний рівень автоматизації органів влади? Адміністратори збирають дані вручну. Вони надсилають інформацію в документальній формі. Вони не знають, як користуватися комп'ютером. Іноді місцева влада навіть не має комп'ютерних систем, лише дисплей та процесор. Тож який зміст говорити про електронне місцеве самоврядування?”

(Представник громадянського суспільства)

“

“Нам марно починати залучати громадян до процесу прийняття рішень, якщо ми, як суспільні адміністратори й управлінська система, не практикуємо демократію безпосередньо в нашій системі та не керуємося її принципами у власних діях, наприклад у питанні надання відкритого доступу до державних реєстрів”.

(Представник уряду)

“

“Як розширити масштаби теми едемократії так, щоб ті, хто розробив план роботи з розвитку едемократії, мали право голосу під час прийняття рішень і могли досягти реальних змін?”

(Представник бізнесу)

“

“Електронна демократія є ефективним інструментом для розуміння того, чого хоче й потребує суспільство, а також як воно думає”.

(Представник молоді)

КЛЮЧОВІ ЦИТАТИ

““

“еДемократія – це алгоритм отримання зворотного зв'язку, що спрощує взаємовплив та співпрацю між громадянами та органами влади. Вона спрощує доступ до органів влади (наприклад, через веб-сторінки, інтерактивні функції) і дає змогу громадянам впливати на процеси прийняття рішень, а далі делегувати їх органам влади для реалізації”.

(Представник громадянського суспільства)

““

“еДемократія це онлайн діалог громадянського суспільства, бізнесу і держави. Власно, це пошуки консенсусу поза можливістю для громадянина впливати на органи влади”.

(Представник бізнесу)

““

“еДемократія як така не існує, існує лише демократія. Сучасні технології лише надають механізми, з допомогою яких ми можемо пришвидшувати процеси і забезпечувати їхню прозорість”.

(Представник уряду)

““

“Я розумію еДемократію як помічника у забезпеченні свободи та соціальної організації, при яких кожен право на участь у політичному, соціальному та культурному житті за допомогою використання ІКТ”.

(Представник уряду)

““

“еДемократія орієнтована на використання ІКТ для реалізації демократичних прав і свобод, «об'єднання думок і ідей, стимулювання до діалогу та спілкування з метою прийняття рішень» і «на відміну від електронного управління, що належить до ієрархічної системи, еДемократія підкреслює роль горизонтальних мереж”.

(Представник наукових кіл)

““

“Кажучи про електронну демократію, ми повинні пам'ятати про дуже нерівномірну ситуацію, що виявляється при зіставленні центральних регіонів України та населення, що мешкає у сільських районах. Між ними простежується значна відмінність, особливо коли йдеться про технічну інфраструктуру, обізнаність та навички”.

(Представник уряду)

Політичні діалоги відкритого мікрофона: Результати дослідження

“Каждая отдельная сфера может быть электронизирована... Но, если в своей совокупности она не отвечает принципам демократичности, она не может считаться или называться еДемократией”.

Обґрунтування проведення еОпитування

еДемократія — це досить нова тема для України. Рівень обізнаності громадськості із цим питанням дуже низький, окрім того мало відомо про те, як розглядають ключові групи зацікавлених сторін та експерти вектори подальшого розвитку еДемократії. Важливо зрозуміти ці тенденції, адже вони забезпечують корисні стратегічні орієнтири для влади та громадянського суспільства щодо застосування ІКТ для підсилення демократії в Україні. У листопаді 2015 р., під час проведення діалогів в рамках політики відкритого мікрофону з питань електронної демократії, програма EGAP за фінансування Швейцарії розпочала проведення онлайн-опитування з метою кращого розуміння поглядів шести груп зацікавлених сторін та ек-

спертів громадянського суспільства, бізнесу, центральної та місцевої влади, наукових кіл та ЗМІ щодо еДемократії. У наступній частині звіту окреслено методику проведення опитування, та його основні результати.

Методика проведення

З допомогою скрінінгу експертів та наявних мереж загалом 518 відібраних зацікавлених осіб, що представляють шість цільових груп зацікавлених сторін, були запрошені електронною поштою взяти участь в опитуванні.

Опитування упродовж одного місяця — з 23 листопада до 24 грудня 2015 р. — проводив провайдер онлайн-опитувань¹ із хорошою репутацією. Під час опитування ставилося 14 запитань із варіантами відповідей, які стосувалися статусу, очікуваного впливу, ключових перешкод, а також наявних та майбутніх пріоритетів оптимізації використання ІКТ для формування більш життєздатної демократії в Україні (див. Додаток 4 з повною анкетною).

Рівень відповідей склав 60% , і загалом в опитуванні взяло участь 313 респондентів. У цьому звіті представлено лише значущі результати із вірогідністю 95% і похибкою вибірки 6% (0,1 від середньої величини)². Значущість результатів (на рівні 0,05) було перевірено з допомогою тесту ANOVA на програмному забезпеченні SPSS.

¹ Survey Monkey, www.surveymonkey.com

² Ця цифра наближена до простої випадкової вибірки, з урахуванням відносної кількості населення і розмірів вибірки. У статистичному відношенні похибка вибірки складає 6% для запитань із одним варіантом відповіді, 11% - для запитань із кількома варіантами відповіді, і 0,1 - для середніх величин.

Соціально-демографічний профіль

23,5% респондентів опитування були представниками організацій громадянського суспільства, 18% представляли бізнес, 16% - центральні органи влади, 16% - місцеві органи влади, 15% - наукові та освітні установи, студенти склали 6%, а засоби масової інформації - 5% вибірки. Якщо їх зібрати у дві основні групи, то 32% респондентів опитування можна класифікувати як респондентів, що представляють владу (центральні та місцеві органи влади), а 68% - громадянське суспільство (організації громадянського суспільства, бізнес, наукові та освітні установи, студентів і засоби масової інформації). Віковий розподіл вибірки був репрезентативним, оскільки 40% респондентів — це люди віком 18-35 років, 45% - 35-49 років, а 16% - 50 років чи старші. Якщо говорити про розподіл за статтю, то жінок було трошки менше 35%, а чоловіків - 65%. В географічному відношенні, 67% респондентів - із Києва, а 33% - з інших областей України.

Можливі чинники тенденційності

Було зумисне використано метод онлайн-опитування, аби перевірити використання електронних опитувань як інструменту електронної демократії в Україні. Таким чином, опитування можуть бути дещо тенденційними, оскільки орієнтовані на Інтернет-користувачів, самовідбір і прокиївський характер. Тож ми заохочуємо подальші дослідження з цього питання з метою викорінення такої тенденційності.

РЕЗУЛЬТАТИ еОПИТУВАННЯ

Рівень задоволеності демократією

Перш ніж перейти до опитування респондентів щодо застосування ІКТ у демократичних цілях, респондентів спершу запитали про їхній загальний рівень задоволення демократією в Україні. За шкалою від (1) абсолютно незадоволений до (5) повністю задоволений, сім із десяти експертів та зацікавлених осіб зазначили, що вони трохи або абсолютно незадоволені поточним станом демократії в Україні. 15% висловили деякий рівень задоволення, 12% зазначили, що не впевнені і їм складно відповісти на це запитання, і лише 1% визнали, що вони повністю задоволені. Цікаво, що коли дані класифікували за категоріями респондентів, то представники уряду виявилися дещо більше задоволеними (середнє арифметичне – 2,5), аніж представники громадянського суспільства (середнє – 2,2).

Скоріше незадоволений.....53%
Дуже незадоволений.....19%
Скоріше задоволений.....15%
Важко сказати.....12%
Дуже задоволений.....1%

Пріоритетні питання врядування

На запитання про те, які питання врядування складають найвищий пріоритет в Україні, найпершою є боротьба з корупцією. Як показано у Таблиці нижче, високим пріоритетом також є питання прозорості, наприклад, проведення виборів, політичних процесів та урядових витрат. Неефективність надання послуг державою є наступною у рейтингу, а от залучення громадян і посилення рівня включення регіонів до процесу прийняття рішень на національному рівні опинилося дещо нижче.

1. Боротьба з корупцією	7. Покращення безпосередньої комунікації держави із громадянами
2. Прозорість проведення виборів та прозорість політичних процесів	8. Розробка ефективних інструментів та механізмів впливу на політику
3. Прозорість урядових витрат	9. Покращення ефективності організацій громадянського суспільства
4. Неефективність надання послуг державою	10. Підвищення залучення громадян до прийняття рішень на національному рівні
5. Залучення громадян до місцевої політики та містобудування	
6. Покращення доступу до публічної інформації	

Однак якщо ці дані розподілити за групами, то для представників громадянського суспільства залучення виявилось важливішим, аніж для представників влади, тоді як для зацікавлених осіб жіночої статі, як правило, пріоритетом був доступ до публічної інформації. Інші пріоритети, які вдалося виявити за допомогою запитань відкритого типу, такі (справа):

Дотримання верховенства права

Розбудова політичних партій

Розробка механізмів моніторингу якості державних послуг

Запровадження процедур відкликання держслужбовців

Більше залучення експертів та громадян до творення політики

Покращення діалогу між державою та громадянами для забезпечення прогромадянської політики

Мотиваційні кампанії заохочення громадян до створення організацій

РЕЗУЛЬТАТИ еОПИТУВАННЯ

Пріоритетність онлайн- чи офлайн- інструментів у політичному залученні

Якщо говорити про пріоритетність онлайн-інструментів чи офлайн-інструментів у політичному залученні, то тут можна відстежити декілька цікавих тенденцій. Перша – це дещо вища пріоритетність застосування онлайн-засобів взаємодії, таких як особисті контакти, зустрічі чи телефонні розмови при роботі на місцевому рівні та на рівні громади. Якщо йдеться про національний рівень „впливу на прийняття рішень”, „доступу до державних послуг” чи „закликів уряду до дій” в середньому, то респонденти відзначили вищу пріоритетність онлайн-інструментів.

Окрім того, для українців, що мешкають у Києві, ІКТ, як видається, слугують корисним каналом скорочення відстаней при доступі до органів державної влади. Також було виявлено позитивне співвідношення між уже наявними (онлайн) інструментами, як от онлайн урядові портали та веб-сторінки, електронні петиції, і пріоритетами зацікавлених сторін щодо їхнього використання. Іншими словами, це вказує на те, що наявність електронних інструментів та онлайн-доступу до урядової інформації підвищує пріоритетність їхнього використання. Однак, як зазначалося, такий результат потрібно далі перевірити у подальших дослідженнях.

Ще одна прогнозована тенденція показала, що молодші (віком 18-35 років) респонденти більше віддають перевагу онлайн-участі у публічних дискусіях при співпраці з іншими і при здійсненні впливу на прийняття рішень на місцевому рівні, аніж інші вікові групи.

Очікувана корисність ІКТ для демократії

На думку респондентів опитування, ІКТ – це найкорисніший інструмент забезпечення прозорості дій уряду. Зокрема, коли йдеться про прозорість державних витрат і суди, зменшення корупції, а також покращення якості та ефективності надання адміністративних послуг. Однак вплив ІКТ та їхню корисність для громадської активності оцінили досить скромно. Це може частково бути пов'язаним із від-

Онлайн проти офлайн

Виходячи з Вашого досвіду, чому Ви надаєте перевагу: онлайн (Інтернет, соціальні мережі) чи традиційним офлайн каналам комунікації (громадські збори, особисті зустрічі, газети, листи, телефонний зв'язок) для задоволення таких потреб?

Пошук інформації про діяльність уряду

Петиції до уряду

Взаємодія з державними та комунальними службами

Оскарження урядових рішень і дій

Вплив на законодавчі процеси та процеси формування політики на національному рівні

Долучення до адвокаційної кампанії

Голосування на виборах

Участь у громадських обговореннях

Вплив на прийняття рішень і формування політики на місцевому рівні

Співпраця задля позитивних змін у громаді

РЕЗУЛЬТАТИ еОПИТУВАННЯ

сутністю ознайомлення з інструментами електронної участі в Україні та обмеженою наявністю таких інструментів, що ведуть до поганого сприйняття їхньої корисності. Відповіді на запитання відкритого типу також показали, що ІКТ сприймають як корисний інструмент підвищення залучення жінок, людей з особливими потребами та експертів громадянського суспільства до політичних процесів.

Застосування інструментів еДемократії

Хоча рівень наявності і знань про інструменти еДемократії в Україні все ще низький, однак державні портали державних послуг (89%), електронних апеляцій (78%) та електронних петицій (74%) видаються такими, що їх таки будуть використовувати. Пріоритетність електронного чи мобільного голосування та залучення до містобудування виявилася високою, хоча її поки що немає в Україні.

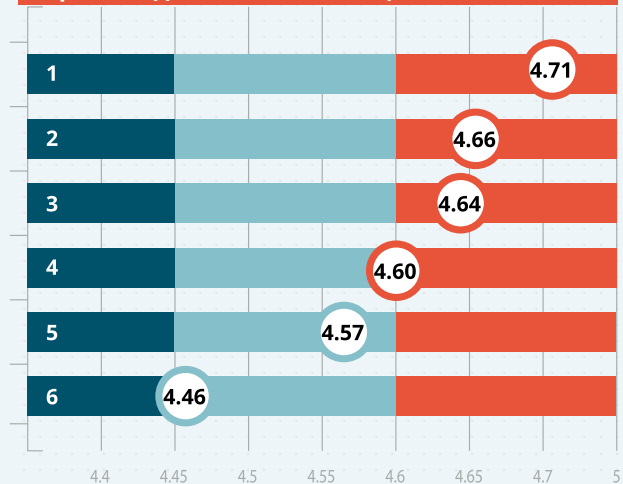
Цікаво, що онлайн-інструменти залучення громадян, наприклад, онлайн-платформи для мережевої співпраці громадян, кампанії онлайн-захисту та електронні консультації зайняли значно нижчу позицію. Однак якщо ці дані розбити за групами респондентів, то респонденти із громадянського суспільства більше схильні використовувати інструменти еДемократії, аніж урядовці, а респонденти із регіонів більше зацікавлені онлайн-консультаціями, ніж ті, що мешкають у Києві.

Серед запропонованих альтернативних онлайн-інструментів: платформи моніторингу впровадження політики і підзвітності, відкритого звітування з питань бюджету, трансляції нарад місцевих органів влади, формування бюджету на місцях із залученням громадськості та електронні референдуми. Однак було також з'ясовано, що суть не в електронних інструментах, а у впливі на прийняття рішень та позитивні зміни, які це зумовлює.

Запропоновані дії щодо підсилення еДемократії в Україні

Застосування ІКТ для підсилення еДемократії в Україні виявилася питанням високої ваги. За шкалою від 1 (не пріоритетне) - 5 (абсолютний пріоритет), в середньому, 7 із 8 можливих зазначених варіантів відповідей визначили

На вашу думку, наскільки корисними будуть нові інформаційні та комунікаційні технології в Україні для покращення системи врядування в Україні та досягнення таких цілей?

Шкала (1) зовсім не потрібні – (5) дуже потрібні

1. Прозорість державних витрат
2. Подолання корупції
3. Прозорість судової системи
4. Вдосконалення якості та ефективності діяльності адміністративних служб
5. Доступ громадськості до публічної інформації
6. Прозорість Верховної Ради

Які з інструментів еДемократії Ви імовірно будете використовувати?

Державні портали електронних послуг.....	89%
еЗвернення.....	78%
еПетиції.....	74%
Електронне чи мобільне голосування.....	66%
Доступ до Генеральних планів міста та онлайн-участь у міському плануванні.....	65%
еПлатформи для зв'язку між громадянами.....	59%
Онлайн-опитування щодо політичних питань.....	59%
еКонсультації щодо політики та законодавства.....	53%
Адвокаційні екампанії громадських організацій.....	48%
Підписка на інформаційні бюлетені.....	40%
Онлайн консультації з народними депутатами.....	37%

РЕЗУЛЬТАТИ еОПИТУВАННЯ

як „високий” пріоритет. Однак законодавчі зміни, стандартне середовище для обов'язкового використання урядом Інструментів еДемократії та формування обізнаності серед представників громадськості стояли трошки вище за рівнем пріоритетності, аніж розробка інструментів еДемократії громадянським суспільством і проведення навчання для державних службовців із цього питання. Окрім того, регіональні представники приділяли дещо більше уваги новим законодавчим ініціативам та ініціативам зі створення стандартного середовища та збільшення державного фінансування ініціатив еДемократії, тоді як активісти громадянського суспільства приділяли більше уваги підвищенню громадської обізнаності, громадській освіті та активнішому застосуванню інструментів еДемократії у громадянському суспільстві.

Такі спостереження вказують на те, що законодавчі реформи, формування стандартів та застосування ІКТ для підсилення демократії в Україні користуються попитом і є необхідними. Моніторинг реалізації стратегій урядом, забезпечення доступу непривілейованих груп до електронних послуг, впровадження електронної ідентифікації громадян та розробка онлайн-засобів для об'єднання професійних та політичних груп запропоновано як додаткові пріоритети.

Хто повинен нести відповідальність за координацію у питаннях еДемократії в Україні?

Зацікавлені сторони вважають, що здебільшого відповідальність за координування ініціатив електронної демократії лежить на органах влади, а не на громадянському суспільстві чи спонсорах. Серед урядових установ першими у цьому ланцюжку, як вважається, стоїть Кабінет міністрів та міністри, а за ними йдуть Державне агентство з питань електронного урядування, Верховна Рада та місцеві органи влади. Адміністрація Президента знаходиться десь посередині списку, а, що цікаво, організації громадянського суспільства, засоби масової інформації, наукові установи, бізнес та громадяни загалом у цьому списку стоять значно нижче. Спонсори та міжнародні організації, за цими даними, несуть найменшу відповідальність, а от респонденти з регіонів

Які з перелічених заходів мають бути пріоритетними для підвищення рівня демократії в Україні?

(За шкалою від 1 найнижче до 5 найвище)

1. Нове законодавство, щоб інструменти еДемократії були обов'язковими для Уряду **4.19**
2. Створення стандартів інформування на державних веб-сайтах **4.18**
3. Підвищення обізнаності громадськості щодо переваг еДемократії **4.17**
4. Розробка національної стратегії впровадження еДемократії **4.12**
5. Активніше використання громадськістю еДемократії **4.09**
6. Розробка інструментів, як громадські еКонсультації, еГолосування, додатки доступу до відкритих даних **4.05**
7. Навчання державних службовців з питань еДемократії **4.01**
8. Збільшити державне фінансування заходів впровадження еДемократії **3.75**

Хто має бути відповідальний щодо розвитку еДемократії в Україні?

(Шкала від 1 найменше до 5 найвище)

1. Кабінет Міністрів / всі міністерства.....**3.88**
2. Державне агентство е-врядування.....**3.82**
3. Верховна Рада.....**3.78**
4. Місцеві органи влади.....**3.75**
5. Адміністрація Президента.....**3.70**
6. Громадські організації.....**3.67**
7. Мас-медіа.....**3.63**

РЕЗУЛЬТАТИ еОПИТУВАННЯ

покладають дещо більшу відповідальність на Верховну Раду, Адміністрацію Президента, місцеві органи влади, аніж респонденти з Києва.

Ключові перешкоди на шляху до еДемократії

Серед перешкод на шляху до оптимального застосування ІКТ у демократичних цілях – відсутність відповідного законодавства і стратегій (64% респондентів), а також загальний низький рівень обізнаності громадськості з питань електронної демократії (61%). Низький рівень висвітлення у засобах масової інформації та низький рівень політичної волі державних та виборних посадовців (55%) видаються додатковими перешкодами. Цікаво, що цифровий бар'єр, доступ і приватність, які зазвичай вважаються найвагомішими проблемами, у цьому списку перешкод, які бачать зацікавлені сторони, стояли не на найвищих позиціях.

Однак у думках представників громадянського суспільства та представників уряду простежувалися відмінності, оскільки перші більше схильні відзначати недостатність державного фінансування і низький рівень політичної волі уряду як ключові перешкоди, а от жінки відзначали як ключову перешкоду відсутність відповідних навичок у організацій громадянського суспільства.

Очікуваний вплив ІКТ на демократію

Останнє запитання опитування стосувалося очікуваного впливу ІКТ на еДемократію в Україні. 23,5% респондентів вважають, що ІКТ мають максимальний вплив на ефективність, дієвість роботи уряду та підзвітність перед громадянами. Наступні очікувані сфери впливу – покращення прямої демократії (17%), краще інформування та залучення громадян до політичного життя, а також підвищення рівня довіри між громадянами і державними органами (13,5%). Оскільки лише 5% респондентів зазначили, що ІКТ не можуть покращити демократію в Україні, то це вказує на те, що більшість зацікавлених сторін, по суті, сприймають роль ІКТ як каталізатора демократії в Україні досить позитивно.

Що перешкоджає оптимальному використанню ІКТ задля зміцнення демократії в Україні?

Відсутність відповідного законодавства, стратегій і тактик (політики) впровадження еДемократії.....	64%
Брак розуміння переваг еДемократії.....	61%
Брак інформації та недостатнє висвітлення у мас-медіа.....	55%
Відсутність політичної волі у посадовців.....	55%
Брак відповідного державного фінансування.....	47%
Люди надають перевагу традиційній офлайн політиці.....	45%
Побоювання захисту даних та конфіденційності.....	40%
Брак відповідних навичок використання ІКТ серед НУО.....	40%
Соціальна нерівність та дорогий доступ до технологій.....	34%
Брак підтримки з боку ІТ та приватного сектору.....	20%

Яким буде вплив ефективного використання нових ІКТ на демократію в Україні?

Підвищення дієвості та підзвітності уряду.....	24%
Підсилення прямої демократії.....	17%
Більш поінформована та залучена громадськість.....	16%
Підвищення довіри між громадянами та владою.....	14%
Посилення впливу громадян на політику.....	11%
Зростання колективної дії та кооперації громадян.....	10%
Я не думаю що ІКТ може підсилити демократію.....	5%
Підвищення позицій України у рейтингу урядування.....	4%

ПІДСУМКИ ФОКУС-ГРУПОВИХ ДИСКУСІЙ

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: **НАУКОВІ КОЛА**

Звіт **Наукові кола**

“Ідеальний стан, дух чи місія електронної демократії — це повномасштабне охоплення і залучення усіх громадян до процесів прийняття рішень.”

Модератор:

Наталія Гаращенко і Володимир Ночвай,
експерти Центру розвитку інновацій
НаУКМА

Контекст та учасники:

обговорення питань політики у формі “відкритого мікрофона” відбулося 24 листопада 2015 року, час і місце проведення: 16:00 – 19:30, Центр розвитку інновацій НаУКМА, Київ. Загалом у заході взяли участь 12 представників освітнього співтовариства: 8 чоловіків і 4 жінки.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: НАУКОВІ КОЛА

Суть еДемократії

У цілому, представники наукової спільноти розділяють загальне розуміння понять “демократія” й “еДемократія”. На їхню думку, “ідеальна” демократія полягає насамперед у тому, що кожна особа може реалізувати свої громадянські права та свободи, зокрема свободу слова, свободу зібрань і можливість брати участь у прийнятті політичних рішень. Також учасники від наукової спільноти асоціюють демократію з формою правління, що визнає верховенство закону та передбачає індивідуальну відповідальність, прозорість прийняття рішень, демонстрацію громадянської свідомості, доступ громадян до урядової інформації та відомостей про діяльність уряду, захист журналістів, делегування повноважень для легітимізації потрібних дій, наявність розвинених соціальних інститутів, а також чітких правових норм і процедур для прийняття рішень і досягнення консенсусу.

еДемократія, у свою чергу, відстоювалася як середовище для використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для уможливлення й реалізації зазначених вище демократичних процесів, прав і свобод, а також об'єднання різних думок та ідей, стимулювання діалогу та взаємодії в процесі прийняття рішень.

Крім цього, учасники визначили основну відмінність між еДемократією й еУрядом, яку можна сформулювати так:

“Електронний уряд характеризується ієрархічністю в побудові, тоді як електронна демократія надає особливого значення горизонтальним зв'язкам”.

“Суть е-уряду полягає у використанні ІКТ для поліпшення якості державних послуг і ефективності роботи органів виконавчої влади (уряду). Це модель державного управління, що передбачає юридичну відповідальність, засновану на стандартах, процедурах, законах і правилах. ЕДемократія натомість базується на громадянській активності та моральній відповідальності”.

Переваги застосування ІКТ для демократії

- ІКТ надають громадянам нові, ширші можливості.
- Підвищується ефективність більшості демократичних процедур, зокрема рішення приймаються більш прозоро, полегшується доступ до інформації, спрощується робота органів влади з громадськістю тощо. Усе це дає змогу оперативніше дізнаватися суспільну думку й організовувати ефективну взаємодію як між громадою й органами влади (модель C2G), так і між самими громадянами (модель C2C), а також сприяє проведенню дискусій для досягнення консенсусу.
- Завдяки доступу громадян до інформації посилюється підзвітність (у загальному розумінні) і відповідальність. Крім того, суспільна думка стає доступною ширшій аудиторії.
- Можливість висловлювати свої погляди та бути почутими з'являється не лише в більшості, але й у меншості.
- ІКТ сприяють соціальному діалогу та комунікації.

Поточний стан еДемократії в Україні

В Україні еДемократія перебуває на ранній стадії розвитку. Поточну ситуацію в цьому питанні найчастіше описують такими епітетами та метафорами: “хаос”, “рух гусениці”, “хмара”, “порушення розвитку”, “успішний старт”, “зачинені двері” та “недостатня готовність громадян”.

Перспективи інструментів еДемократії. Учасники висловили думку, що електронні петиції є перспективним інструментом, оскільки викликали значний суспільний інтерес і користуються попитом серед громадян. Однак ще не було повністю доведено здатність електронних петицій стимулювати суспільний діалог, прискорювати досягнення консенсусу, а також сприяти соціальним і політичним змінам. Хиткий стан демократії в Україні та недостатнє реагування державних органів на вимоги громадянського суспільства становлять потенційну небезпеку, що загрожує успішному застосуванню електронних петицій. Група також обговорила питання електронного надання та відкликання повноважень (зокрема висловлення недовіри або імпічмент). На думку учасників, суспільству потрібен онлайн-інструмент, що надасть громадянам повноваження відкликати посадових осіб, які не виконують свої обов'язки та політичні обіцянки.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: НАУКОВІ КОЛА

Інструменти еДемократії, які вже використовуються	Інструменти еДемократії, які використовуються недостатньо	Інструменти еДемократії, які ще не використовуються в Україні
- Електронні запити - Електронні петиції - Електронна реєстрація - Електронне подання скарг - Система ProZorro - Портал Kyiv Smart City - Платформа ОПОРА - Проект «Ціна держави»	- Електронні чати - Дискусійні Інтернет-форуми - Електронні консультації - Електронні петиції (попит) - Адміністративні послуги (мало) - Електронні черги на адміністративні послуги - Відкрите формування бюджету	- Електронне голосування або електронні вибори - Електронні референдуми - Е-уряд - Е-суди - Електронне надання повноважень - Електронне вкладання прав. норм - Електронне звільнення

Загрози та ризики, пов'язані з еДемократією

Під час обговорення учасники дійшли висновку, що застосування ІКТ пов'язане з певними суперечностями: технології розширюють доступ громадян до інформації та водночас ускладнюють прийняття раціональних рішень, оскільки збільшується "інформаційний шум" (надлишок непотрібної інформації та заплутування). Унаслідок цього знижується якість опрацювання інформації, виникає брак процесів обмірковування, формування думок і генерування ідей. Учасники також відзначили, що існують принципові відмінності між якістю життя, особистим (віч-на-віч) і електронним спілкуванням, а також тим, як люди сприймають ці способи комунікації. Такі відмінності та їх наслідки необхідно розуміти й урахувати під час розробки та просування нових інструментів, щоб забезпечити оптимальне використання останніх. Спілкування із застосуванням комп'ютерів створює додаткові потенційні загрози, які впливають на результативність обговорень і якість прийняття рішень, якщо вся взаємодія відбувається віртуально. У деяких випадках офлайн-спілкування або змішані моделі комунікації можуть виявитися значно ефективнішими, тому їх слід комбінувати з онлайн-проектами. Крім того, онлайн-інструменти можуть ще більше дистанціювати громадян від представників органів державної влади.

Перепони на шляху впровадження еДемократії в Україні

- Конфлікт і військові дії на Сході України.
- Політичні перешкоди, небажання представників політичної влади впроваджувати еДемократію.
- Відсутність публічного діалогу та культури взаємодії з наділеною повноваженнями громадою, процедур колективного прийняття рішень і досягнення консенсусу.
- Людський фактор: позиція народу, байдужість і небажання брати на себе персональну відповідальність за власні переконання та рішення, брак демократичних (ліберальних) цінностей.
- Низький рівень ІТ-освіти та е-навичок у суспільстві.
- Недостатня зрілість організацій громадянського суспільства.
- Централізована система управління за радянським принципом, як і централізована корупція та концентрація сили й права володіння в одних руках.
- Цифрова нерівність і нестача технічної інфраструктури, яка б зробила можливим використання інструментів еДемократії.
- Висока схильність до "нелегітимних практик громадянами та представниками приватного бізнесу" не платити податки, унаслідок чого формується відчуття моральної провини та самозречення "публічних прав" для виконання своїх демократичних прав і свобод, тобто небажання бути залученим у громадський простір і бути "видимим у ньому".

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: НАУКОВІ КОЛА

Людський фактор політичній цінності та позиції

Окрім того, що людський фактор, як уже зазначалося, є однією з перепон, його роль – у питаннях політичних цінностей і позиції українців – вбачається й у тому, що він має певний вплив на поточний стан еДемократії в Україні. Було визначено три специфічні перешкоджаючі характеристики в українській політичній культурі:

- I. Культура громадянської байдужості та недостатнього заохочення для взаємної (між суспільством і керівними організаціями) відповідальності: ухиляння багатьох громадян/представників бізнесу від сплати податків не дозволяє їм самим привертати увагу до важливості взаємної підзвітності та вимагати її від державних урядовців (наприклад, прозорості визначення та використання бюджету) через «свою моральну провину». Через це тіньова економіка заважає активному залученню громадян до політичних процесів і сприяє увічненню культури «приховування та байдужості».
- II. Переважання «радянської спадщини» та соціально-політичної недовіри, що сягає корінням патерналізму (практики надмірної батьківської опіки), до того часу історичної традиції самоврядування, яка зберігала в Україні свою силу аж до середини 17-го століття; радянська традиція одностороннього ієрархічного прийняття рішень (за принципом «зверху вниз») і спадкова складність суспільно-політичних процесів, наприклад «бомбардування» громадянами центральних адміністрацій зверненнями, скаргами, клопотаннями тощо з тим, щоб органи влади швидко зреагували, проте вирішення питань при цьому затягується через принцип направлення команд по ієрархії з центру на місця і залежність місцевої влади від центральної в процесах прийняття рішень. З часом послідовне невирішення проблем або затягування цього процесу стало причиною системної недовіри та байдужості в суспільстві, які ґрунтуються на почутті того, що голос пересічного громадянина не береться до уваги.

III. Роль «криміналітету», що гальмує розвиток демократії, зокрема й електронної (хоч і непрямо). До криміналітету відносять «тих, хто використовує тактику залякування проти громадських активістів і антикорупційних викривачів із метою перешкоджання просуванню демократії, зокрема й електронної». Така тактика залякування увічнює культуру страху й недовіри, тим самим перешкоджаючи громадянам вільно висловлювати свої громадянські й політичні погляди публічно.

Запропоновані Рекомендації

Незважаючи на багато труднощів, наукова спільнота залишається достатньо оптимістичною у своєму прогнозі запровадження електронної демократії в Україні в найближчі 7–10 років. І у зв'язку з цим нею було укладено ряд рекомендацій.

Очікувані двигуни еДемократії

- Верховна Рада
- Органи виконавчої влади та державні службовці
- Громадянське суспільство (неурядові організації, активісти)
- Політичні партії
- Система освіти (початкова, середня)
- ЗМІ
- Судова влада
- Громадяни

Потрібні правила й аналітика

- Розробка більш докладного аналізу й розуміння основних суспільно-політичних перешкод до запровадження еДемократії в Україні.
- Розробка національної стратегії через публічний діалог щодо «еДемократії 2020» на основі чіткого бачення демократії, яке відображає політичну культуру України, цінності та готовність громадян брати на себе відведену їм роль.
- Стратегія має бути тематичною та базуватися на точному соціологічному дослідженні й належному розподілу ресурсів.

Рекомендації до застосування

- Забезпечити більш активне залучення організацій громадянського

суспільства до ініціації громадських дискусій щодо ключових питань, вигод і ризиків, пов'язаних з еДемократією.

- Визначити список експертів в області еДемократії в Україні (досі такого переліку не існує).
- Забезпечити IT-інфраструктурою й технічною підтримкою органи державної влади та сім'ї з низьким рівнем доходів, особливо на місцевому рівні
- Розширити можливості опанування електронними навичками для літніх людей і пенсіонерів, оскільки ця категорія громадян є найбільш вразливою.
- Забезпечити однаковий доступ до державних/комунальних служб через запровадження багатоканального обслуговування (в Інтернеті й у фізичних установах). Офлайн-доступ не слід виключати повністю, щоб не обмежувати можливість користування послугами для тих, хто не може або не хоче застосовувати ІКТ.
- Система освіти має культивувати та покращувати політичну грамотність громадян про їхні ж права та свободи, а також розвивати навички використання ІКТ. Виховання навичок застосування методів еДемократії має починатися ще за шкільною партою.

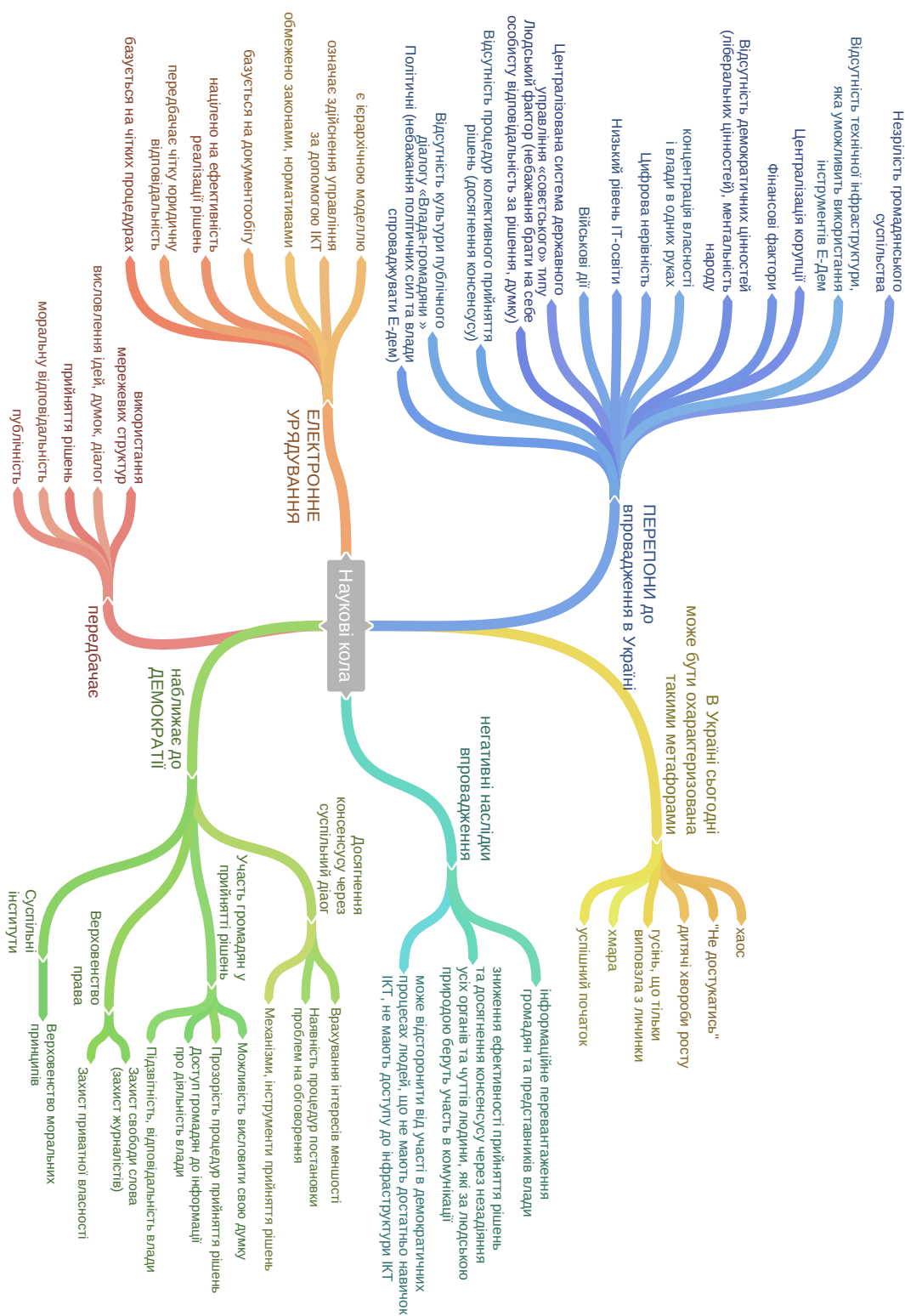
ло, що багато хто з них цінує свою участь саме в такому форматі діалогу, оскільки це дозволило їм поглибити власне розуміння еДемократії, відкрити її нові аналітичні перспективи та змінити свою думку з деяких питань.

Коротке опитування учасників, проведене після дискусій фокусної групи в рамках живого політичного діалогу (Open Mic Policy Dialogues), показує

МЕНТАЛЬНА МАПА: НАУКОВІ КОЛА

Ментальні мапи - це ще один спосіб ілюстрації ключових питань, які обговорюються у фокус-групах. Наведена ментальна карта відображає "нередаговані" розмірковування та асоціації, що виникають в учасників у стосунку до різних понять, що пов'язують електронну демократію із діалогами в рамках Відкритого Мікрофону щодо еДемократії.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: **ВЛАДА**

Звіт **Влада**

“Електронна демократія як така не існує, існує лише демократія. Сучасні технології лише надають механізми, з допомогою яких ми можемо пришвидшувати процеси і забезпечувати їхню прозорість.”

Модератор:

Андрій Семенченко
Національна академія
державного управлін-
ня при Президенті
України

Контекст та учасники:

Два тури Діалогів із серії політики відкритого мікрофона з представниками уряду проводилися у Національній академії державного управління у Києві. Загалом, у них взяли участь 24 посадовці, що представляють різні рівні управління, рівні старшинства та різні відділи. В цілому, серед учасників було 12 чоловіків та 12 жінок, і кожна сесія тривала близько 3 годин.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ВЛАДА

Значення електронної демократії

Помітна тенденція, що виникає на основі діалогів у фокус-групах із представниками уряду, полягала у тому, що учасники, як правило, визначали електронну демократію, з функціональної “адміністративної перспективи”. Представники уряду, як правило, асоціювали електронну демократію зі спрощенням адміністративних процедур, заощадженням коштів, прозорістю та доступом громадськості до інформації. Однак вони менше сприймали демократію в аспекті залучення громадянського суспільства та підзвітності. Хоча інтерес до теми був загалом високий, та учасники відзначили новинки електронної демократії та безпосередню онлайн інтерактивність від уряду до громадян (G2C), від громадян до уряду (C2G) як основну практику в Україні. Учасники відзначили, що відповідні законодавчі пристосування, розподіл ресурсів, навчання і зміни ментальності державних службовців все ще є необхідними для повного прийняття електронної демократії в Україні.

Переважання обговорення електронних послуг на противагу електронній демократії. Загалом, представники уряду показали, що у них простіше з усвідомленням теми електронних послуг, аніж електронної демократії. Навіть після того, як модератор пояснив концептуальні відмінності між електронним врядуванням та електронною демократією, обговорення щодо електронних послуг все ж домінували. Учасники також, як правило, вважали теми електронних послуг та електронної демократії синонімічними і дотримувалися думки, що впровадження електронного врядування повинно передувати ініціативам електронної демократії.

Погане розуміння аспектів застосування ІКТ в залученні громадян та процедурах політичної підзвітності. Учасники прив'язували до прозорості та доступу до інформації такі теми як наявність законодавства, важливість рівного доступу, роль державних веб-порталів, відкриті бюджети досить легко та активно. Однак у них виникало більше труднощів із забезпеченням конкретних прикладів документів, практик, переваг та ризиків, що асоціюються із

застосуванням ІКТ для залучення громадян до процедури прийняття рішень та політичної підзвітності.

«Внутрішня» електронна демократія в рамках системи державного адміністрування України є важливою для розгляду інших форм електронної демократії. Учасники відзначили обмеженість внутрішнього доступу до державних реєстрів, відкрити, ефективну та прозору комунікацію між державними департаментами, неспроможність громадян контролювати внутрішні адміністративні процедури як ключові проблеми «внутрішньої електронної демократії» у системі державного адміністрування України. “У деяких ситуаціях у нас є маленькі «царі» публічного адміністрування, які контролюють доступ громадян до системи публічного адміністрування і від яких повністю залежать громадяни.” На думку учасників, важливо розглянути ці проблеми для того, аби підвищити залучення громадян до процедур прийняття рішень. Один учасник підсумував: “Марно починати залучати громадян до прийняття рішень, якщо ми як адміністратори та адміністративна система не будемо практикувати демократію в рамках власної системи та процедур”.

Очікувані загрози та можливості електронної демократії включали загальну недовіру до та зловживання з боку державних службовців адмініструванням електронних послуг, питання, які стосуються безпеки даних, зовнішніх загроз для системи, наприклад, хакерства, захисту особи-

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ВЛАДА

стих даних та перевірки особи громадян онлайн. Якщо говорити про можливості, то учасники розглядали ІКТ як ключові інструменти у наданні доступу громадянам до управлінської інформації, як потенційні механізми боротьби з корупцією, підвищення прозорості у зв'язках між громадянським суспільством та урядом і скерування такої необхідної культури ведення громадських діалогів в Україні.

Ключові перешкоди на шляху електронної демократії в Україні:

- Невідповідність наявного законодавства для скерування електронної демократії
- Відсутність цілісної національної стратегії та засобів впровадження електронної демократії
- Брак релевантного розподілу ресурсів, що підсилюють електронну демократію
- Цифрова неадекватність
- Низький рівень розвитку IT-інфраструктури в рамках публічного адміністрування
- Низький інтерес з боку громадян до залучення до політичного життя (в мережі чи поза мережу) у зв'язку з їхньою недовірою до уряду.

“Якими би хорошими не були наміри, якщо немає справжньої політичної волі уряду, то впровадження будь-яких нових механізмів електронної демократії не спрацює”.

Значення електронної демократії як концепту

Хоча переважна більшість представників уряду послугувалися поняттями електронного врядування та електронної демократії взаємозамінно, однак вони визначили «електронну демократію» таким чином:

- відкритість, прозорість та доступність уряду та суспільства
- високий ступінь анонімності користувачів (онлайн) дає можливості забезпечити рівність та об'єктивність при онлайн-участі
- пряма демократія – забезпечує пряму взаємодію між громадянами та державою, громадянами по відношенню до інших громадян.

- дає можливості для громадянської “електронної свободи” слова і стимулює культуру «інформаційної свободи».

Зв'язок із електронними послугами:

- Наявність, стандартизація якості, ефективність в плані часу та підзвітність в наданні адміністративних послуг, надання правильної інформації громадян про послуги;
- Зменшення та спрощення особистої взаємодії
- Здатність громадян контролювати і здійснювати моніторинг процедури надання послуг – на даний момент громадяни мають низький рівень контролю і здатність здійснювати моніторинг надання послуг, громадяни повністю залежать від адміністративної системи і мають небагато можливостей забезпечувати підзвітність чи й узагалі їх не мають
- внутрішня електронна демократія адміністративної системи, уніфікація державних баз даних та рівний доступ усіх відділів до державних реєстрів, даних
- прозорість щодо державного бюджету і відстеження витрат, можливості для заощадження.

Сприяння нагляду та надання можливостей для участі громадян у парламентській та урядовій діяльності:

- Електронний парламент, електронні вибори, електронні петиції
- Залучення до обговорень щодо законодавства і прийняття рішень
- Надання громадськості змоги для здійснення моніторингу застосування законодавства

Інструменти вдосконалення системи державного обслуговування та публічного адміністрування:

- Інструменти впровадження національної політики по боротьбі з корупцією
- Інструменти навчання державних службовців та покращення їхньої «готовності до електронної системи»
- Надання можливостей для здійснення моніторингу дій уряду і, таким чином, посилення підзвітності уряду перед громадянами.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ВЛАДА

Поточний стан електронної демократії в Україні

Під час обговорень щодо наявної практики електронної демократії в Україні домінувало чотири теми:

Наявні перешкоди на шляху до електронної демократії

- «Декларативні твердження» на противагу послідовній політичній волі на виконавчих рівнях вказують на відсутність відповідного законодавства, виражаються у розподілі ресурсів та впровадженні конкретних ініціатив електронної демократії (за винятком електронних петицій).
- Відсутність цілісної стратегії розвитку електронної демократії в Україні.

- Цифрові та інформаційні поділи викликають асиметрію у доступі громадськості до інформації та участі, і при прорахунку майбутнього розвитку електронної демократії необхідно пам'ятати про це і забезпечувати механізми для рівного доступу громадян.
- Брак розуміння та бажання на нижчих рівнях державної служби та адміністрування щодо переваг та інструментів електронної демократії – звідси й опір до їхнього застосування.

Прозорість та моніторинг повноважень держави з боку громадян

- Вимоги громадян щодо прозорості дій уряду, підзвітності та реагування все посилюються – уряд повинен відреагувати на них.
- Брак узгодженості між державними органами щодо виконання обіцяних дій, політики.

Впровадження антикорупційної політики

- Прозорість, під якою державні службовці розуміють: «доступність, прозорість процедур, які повинні включати можливості для спроможності громадян здійснювати моніторинг адміністративних та політичних процедур»
- Деперсоналізація, чи відсутність безпосередніх контактів із державним службовцем
- Моніторинг врядування, що здійснюється громадянами, який, на думку учасників, в першу чергу повинен здійснюватися шляхом використання інструментів електронної демократії.

Механізми залучення громадян

- Державно-приватні партнерства
- Необхідне підсилення у розробці, впровадженні, навчанні та використанні інструментів електронної демократії
- Відновлення та підвищення ефективності громадських рад у стосунку до державних органів влади, які на даний момент є надто формальними, неправильно функціонують і не мають реального впливу чи не виконують жодної реальної діяльності.

Запропоновані Рекомендації

Загалом, посадовці досить оптимістично ставляться до майбутніх потреб та розвитку електронної демократії в Україні. Більшість рекомендацій включали пропозиції щодо змін, і наочні результати очікуються за 5-7 років. Рекомендації діляться на чотири категорії:

Стратегії, досвід та інструменти еДемократії

Розробка вдосконалених електронних інструментів, електронних ресурсів та навчання державних органів задля зміни поведінки та налаштованості, аби вони стали краще сприймати застосування ІКТ у своїй роботі.

- Розробка єдиної національної платформи електронної демократії
- Узгодження стратегічних пріоритетів, протоколів впровадження і децентралізації практик електронної демократії у відповідності до європейських стандартів – ефективна співпраця між національними, регіональними, місцевими органами влади.
- Розробка конкретних окремих державних програм електронної демократії.
- Розподіл ресурсів для розробки та впровадження стратегії електронної демократії України – наприклад і) спеціальний фонд електронної демократії при Кабінеті міністрів, спрямований на забезпечення скоординованого підходу до електронної демократії між усіма міністерствами.
- Забезпечення технічних ІКТ, працівників, що працюють із електронною демократією, та експертів на усіх рівнях публічного адміністрування
- Розробка єдиних реєстрів інформації для усіх органів державної влади з належним захистом даних.
- Збільшення кількості тренінгів з питань електронної демократії, які слід проводити для державних службовців.

Необхідні законодавчі зміни

- Підсилення законодавчих положень, заходів, спрямованих на примусове виконання, та штрафів за незаконні дії, пов'язані із використанням електронних ресурсів державними органами і приватними особами, із потенційним внесенням змін до: Закону України «Про електронні трастові послуги» та Закону України «Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус».
- Підвищення політичної волі заради впровадження механізмів електронної демократії.

Роль громадянського суспільства

- Організації громадянського суспільства повинні забезпечити краще навчання та підвищення обізнаності громадян з питань готовності до електронної системи та електронної демократії.
- Підвищення висвітлення у пресі переваг та ризиків електронної демократії та електронного врядування перед суспільством і сприяння їм в Україні.
- Бізнес-структури повинні відігравати активну роль у розробці інноваційних ІКТ-інструментів та забезпеченні впровадження електронної демократії.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Звіт Громадянське Суспільство

“еДемократія – це алгоритм отримання зворотного зв’язку, що спрощує взаємовплив та співпрацю між громадянами та органами влади. Вона спрощує доступ до органів влади і дає змогу громадянам впливати на процеси прийняття рішень, а далі делегувати втілення органам влади”.

Модератор:

Дмитро Хуткий

Керівник соціо-логічного напрямку, Едем Лаб, Центр розвитку інновацій, Києво-Могилянська Академія.

Контекст та учасники:

Діалог політики відкритого мікрофона із представниками громадянського суспільства проводився 25 листопада 2015 року у Центрі розвитку інновацій при Києво-Могилянській академії у Києві. Обговорення тривало 3 години і проводило його десятеро учасників, 3 жінки і 7 чоловіків, що представляли широкі прошарки організацій громадянського суспільства.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Визначення електронної демократії

Для представників громадянського суспільства демократія, в першу чергу, асоціювалася із відкритістю, прозорістю, підзвітністю, верховенством права, застосуванням громадянських прав та свобод, а також залученням громадян, коли громадяни мають доступ до можливостей активної участі у самоврядуванні.

"Електронна демократія – це, в першу чергу, інструмент – застосування ІКТ для сприяння та підсилення загальної практики демократії на різних рівнях (в рамках уряду та суспільства). ІКТ забезпечують можливості для спрощеної, менш затратної та пришвидшеної реалізації демократичних процесів та практик, наприклад, прийняття рішень та делегування різноманітних завдань та ролей у ширшій спільноті, у суспільстві".

(Представник громадянського суспільства, ДБ)

Електронна чи цифрова демократія була визначена як розширення традиційної демократії, що включає інформаційно-комунікаційні технології і характеризується зручністю у користуванні, швидкістю та здатністю залучати багато людей. Електронне врядування сприймали як державне врядування шляхом використання ІКТ.

Далі учасники розмірковували так: якщо електронна демократія керується попитом, то електронне врядування забезпечується державою, але обидва компоненти є взаємодоповнюючими і їх можна розглядати як функціонально пов'язані у синтезі. Водночас, електронну демократію також можна розглядати як таку, що сприяє самодостатнім процесам самоорганізації громадян, а електронне врядування – як засіб державного управління. У цьому розумінні обидва поняття можна розглядати як дві незалежні системи. Електронна демократія представляє інструменти і процедури колективного прийняття рішення, тоді як електронне врядування дає змогу впроваджувати на практиці урядові рішення.

Учасники також обговорили відмінності між електронною демократією, електронним врядуванням та електронним самоврядуванням:

"Існує електронна демократія, електронне врядування та електронне самоврядування... Самоврядування представляє колективне прийняття рішень. Як на мене, електронне врядування – це впровадження та звітування про ці рішення".

(Представник громадянського суспільства, СЙ)

Окрім того, для визначення чи опису електронної демократії було використано такі цікаві метафори:

"Електронна демократія – це алгоритм отримання зворотного зв'язку, що спрощує взаємовплив та співпрацю між громадянами та органами влади. Вона спрощує доступ до органів влади (наприклад, через веб-сторінки, інтерактивні функції) і дає змогу громадянам впливати на процеси прийняття рішень, а далі делегувати їх органам влади для реалізації".

(Представник громадянського суспільства)

"Держава – це будинок. Це основа демократії. Далі йдуть люди, рішення та уряд. Уряд пов'язаний із людьми у вигляді електронних послуг, які призначені для того, аби служити людям. Це вид дизайну".

(Представник громадянського суспільства, ЛО)

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Стан практики електронної демократії в Україні

“Видається, що ця проблема з електронною демократією в Україні – це власне проблема з самою демократією ... Дуже мало людей залучено до цього процесу ...”
(Представник громадянського суспільства, ОН)

“Проблема – не в інструментах, а у правилах. Тих, які застосовує уряд. Яка насправді роль громадян у прийнятті рішень?”
(Представник громадянського суспільства, СЙ)

Погляди щодо нинішнього стану електронної демократії в Україні серед учасників різнилися. Вони коливалися від оптимістичних поглядів до окреслення того, що не працює і чого немає. Якщо дивитися на позитивні сторони, то обмін інформацією та її поширення через ІКТ розглядалися як найбільш розвинуті форми електронної демократії в Україні. Конкретні приклади із власних організацій учасників включали:

“Ми [ОПОРА] слугуємо платформою спостерігачів на виборах, ми здійснюємо моніторинг діяльності Верховної Ради, збираємо усі дані, наявні на веб-сторінці парламенту, і ми також намагаємося їх аналізувати та публікувати” .
(Представник громадянського суспільства, ЙЛ)

[CASE Україна] По суті, ми здійснюємо економічні дослідження, і наш проект електронної демократії, який став добре відомим, носить назву “Ціна держави”. Ми його розробили задля того, щоб змінити ставлення людей до державного бюджету, а також вдихнути відчуття володіння коштами державного бюджету громадянами”.
(Представник громадянського суспільства, ОН)

Якщо застосовувати критику, то інші інструменти електронної демократії визнали такими, що існують формально, а в дійсності не функціонують. Управління електронною документацією, відкриті бюджети, прозорий онлайн-офіс визнано такими, що належать до цієї категорії, тоді як інші практики, зокрема, електронні референдуми та делегативна демократія все ще не

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

існують в Україні. В центрі знаходиться низка інструментів електронної демократії – наприклад, відкриті дані, управління електронною документацією, доступ до онлайн-реєстрів, цифровий підпис та електронне врядування розглядалися як такі, що з'являються, але ще не мають реального впливу і не повністю застосовуються.

Посилення використання електронних петицій отримало різну оцінку і стало предметом детальнішого обговорення. Деякі учасники розглядали електронні петиції як погано розвинутий та неефективний інструмент електронної демократії в Україні поки що, оскільки практика їх написання не розповсюджена; для прикладу, на місцевому рівні. У цьому контексті електронні петиції критикували і розглядали їх як слабкі громадські скарги, які не зобов'язують органи влади впроваджувати запропоновані зміни.

Інші розглядали електронні петиції позитивніше – як важливий інструмент розробки політичної програми, громадських обговорень та сприяння впровадженню посадовцями змін, про які просять у петиціях. Електронні петиції є ефективними, особливо коли активісти мобілізовані, а висвітлення у засобах масової інформації стратегічно використовується таким чином:

“Ми [Справа, СІД НАУКМА – Києво-Могилянська Академія та РПР] мобілізували багато людей. Тож тепер у нас є різного роду експерти та юристи, які допомагають нам мати справу із впливовими конституційними посадовцями та з нашими впливовими конституційними експертами. Тут справа не у петиціях. Справа у 50 тисяч людей, які стоять за нами ... Петиція – це лише стартовий механізм для цього”.

(Представник громадянського суспільства, ОН)

Під час дискусії також було відкрито тему ролі партнерства громадян та уряду. Учасники відзначили, що громадянська активність спрямована на посилення відкритого та прозорого розповсюдження публічної інформації. Тоді як більш суперечливі форми її забез-

печуються з допомогою тиску з боку громадськості через засоби масової інформації, існують також стратегії співпраці, коли посадовців розглядають як партнерів, а взаємовигідна співпраця базується на спільних цілях та цінностях. Свідомі посадовці виникають, якщо вони стають союзниками громадських активістів.

Проблеми, з якими стикається демократія та електронна демократія в Україні

- Корпоративна залежність засобів масової інформації та вибіркового переліку тем, «які продаються»
- Брак ідеологічних (політичних) сторін, які захищають інтереси громадян
- Відокремленість ключових представників (електронна демократія) та апатія серед громадян
- Нерівність серед сільських та міських територій в аспекті доступу до Інтернету - у сільських територіях він складає менше 30%. Понад 80% у населених пунктах, населення яких складає чи перевищує 100 тисяч мешканців
- Брак фінансування та низький рівень ІТ-інфраструктури державного та громадського адміністрування для впровадження ініціатив електронного врядування та електронної демократії
- Погані навички роботи з комп'ютером серед державних службовців
- Брак прозорості у державних установах – непрозорі механізми державних закупівель
- Маніпуляція демократичними процедурами шляхом бюрократизації
- Недемократичне, закрите прийняття рішень, корупція
- Погане функціонування механізмів демократичного впливу на прийняття рішень в Україні.

“Міністерства продовжують користуватися послугами “української пошти”. Вони все ще послуговуються застарілими комп'ютерами, які взагалі не функціонують. Вони не можуть надсилати повідомлення електронною поштою... Не існує єдиної системи, яка би використовувалася усіма державними службовцями, усіма політиками та усіма парламентарями. Система не уніфікована”.

(Представник громадянського суспільства, ВС)

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

“Існує два рівні залучення до загальних дискусій та делегування виконання завдань представникам суспільства у цифровій формі та онлайн: один – це обмін інформацією, а другий – вплив на прийняття рішень. Тож що стосується прийняття рішень, ми (українці) не можемо перейти до цього етапу навіть за допомогою електронних засобів”.
(Представник громадянського суспільства, ДБ)

“Вам відомий поточний рівень автоматизації органів влади? Адміністратори збирають дані вручну. Вони надсилають інформацію в документальній формі. Вони не знають, як користуватися комп'ютером. Іноді місцева влада навіть не має комп'ютерних систем, лише дисплей та процесор. Тож який зміст говорити про електронне місцеве самоврядування?”
(Представник громадянського суспільства, ОБ)

Основні прихильники та каталізатори електронної демократії в Україні

Представники громадянського суспільства визначили три ключові групи залучених осіб, які сприяють розвитку електронної демократії в Україні:

- Громадські організації, які ініціюють, медіують інтереси, впроваджують ініціативи електронної демократії, проекти, реалізують співпрацю і забезпечують їхнє поширення на регіональному рівні. Серед наведених прикладів: Реанімаційний пакет реформ, “ПРОЗОРРО”, НУО “Справа”, НУО “Українське піратське співтовариство”, НУО “Центр політичних студій та аналітики”.
- Спонсори, які забезпечують фінансування, захист, знання та координацію, включаючи “Електронне врядування для підзвітності влади та участі громади” (EGAP), Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA), ПРООН та Міжнародний фонд «Відродження».
- Органи влади (на центральному та місцевому рівнях) скеровують, впроваджують і здійснюють моніторинг політики з різних питань.

Розмірковування щодо труднощів, які обмежують вплив ключових гравців:

“Засоби масової інформації не є неупередженими, сторони не дотримуються чіткої ідеології, а натомість є опортуністичними і не представляють інтересів людей”.
(Представник громадянського суспільства)

“Громадяни не цікавляться політикою, особливо на національному рівні, і вони не хочуть брати участь у подіях громадянської активності. В теорії, ці труднощі можна подолати, оскільки вони залежать від самих осіб та організацій”.
(Представник громадянського суспільства)

“Ми розробляємо (онлайн) інструменти, які нікому не потрібні, оскільки люди не готові їх використовувати. Людям цікавить, чи буде полагоджено діру біля їхнього будинку. На жаль, їх не цікавить усе решта.”

Запропоновані Рекомендації

Передумови для ефективного сприяння еДемократії в Україні:

- Зміни поколінь та еліти
- Сталий вплив освіти
- Прогрес у комп'ютеризації та поширенні Інтернету у суспільстві
- Розширення програми відкритої інформації
- Здійснення децентралізації
- Формування місцевої демократичної представницької культури
- Успішні практики електронної демократії випробовуються і поширюються.

Ймовірні сценарії прогресу еДемократії в Україні

- Електронна демократія, що розвивається як незалежна та автономна сфера демократичних ініціатив, що функціонує паралельно до формальних органів державної влади.
- Самоорганізація та «виживання найсильнішої чи найкращої практики електронної демократії» допоможе

залучати все більше і більше користувачів. Ефект «снігової кулі» діятиме як вплив народу і джерело тиску на органи влади з боку громадськості та засобів масової інформації.

III. Еволюційний сценарій, при якому досягнення електронної демократії та електронного врядування розвиваються в симбіозі, доповнюють один одного і розширюються на основі взаємної співпраці та спільного моніторингу з боку громадян та органів влади.

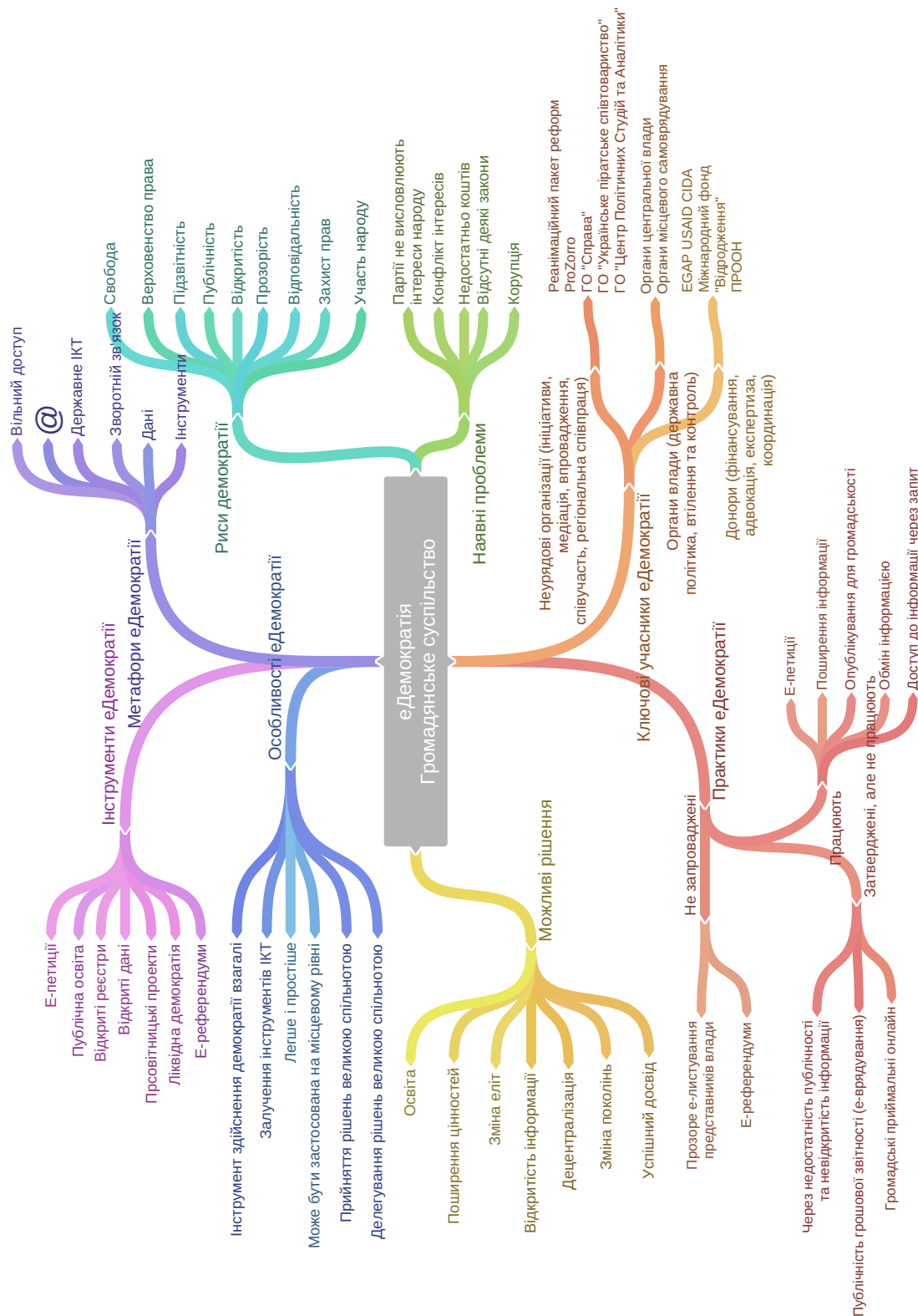
Дії, яких слід вжити

- Продовження відкриття електронного доступу до державної інформації – він не ідеальний.
- Підвищення зручності інструментів електронної демократії у використанні і значне поширення серед громадськості.
- Поширення електронних петицій на інші державні органи влади.
- Розробка ефективних механізмів формування містка між громадянськими ініціативами та формальними політичними ініціативами – законодавчими процедурами, процедурами розробки політики і прийняття рішень, що ведуть до конкретної(их) зміни(и).
- Скерування електронних петицій серед державних органів – зокрема, на рівні місцевих органів.
- Розробка онлайн-веб-сторінки для соціального підприємництва, яка би координувала аналітичні, лобістські, публічні консультації та електронні референдуми.
- Створення онлайн-простору для обміну інформацією, комунікації та координування діяльності щодо електронної демократії і демократії загалом
- Поширення успішних прикладів електронної демократії, передової практики та активна співпраця із засобами масової інформації.
- Розробка та впровадження системної програми громадянської освіти з питань електронної демократії.

МЕНТАЛЬНА МАПА: ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Ментальні мапи - це ще один спосіб ілюстрації ключових питань, які обговорюються у фокус-групах. Наведена ментальна карта відображає "нередатовані" розмірковування та асоціації, що виникають в учасників у стосунку до різних понять, що пов'язують електронну демократію із діалогами в рамках Відкритого Мікрофону щодо еДемократії.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ЗМІ

Звіт ЗМІ

“Формат 24/7 онлайн ставить під сумнів те, як засоби масової інформації спілкуються із громадськістю... однак станом на сьогоднішній день мало що відомо про еДемократію та професійну культуру ведення блогів в Україні”

Модератор:

Олена Правило

Виконавчий директор Конгресу активістів культури

Контекст та учасники:

Швейцарське бюро співробітництва провело в Києві обговорення питань політики у формі “відкритого мікрофона”, у якому взяли участь зацікавлені представники ЗМІ. 11 учасників – 7 жінок і 4 чоловіки – представляли медіа, що працюють як офлайн, так і онлайн. Зустріч тривала 3 години.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ЗМІ

Визначення еДемократії та її потенційні ризики

Представники ЗМІ характеризують електронну демократію (еДемократію) так:

- Форма нової соціальної взаємодії та соціальних процесів, що сприяє налагодженню тісніших зв'язків між людьми, створенню нових спільнот і відкритому обговоренню різних питань.
- Нові інструменти, що відкривають для людей можливості електронного самоуправління, самовдосконалення, самовираження та захисту прав людини, які уможливають існування офлайн-демократії: електронні опитування, відкрите формування бюджету за участі громади, е-референдуми, дискусійні Інтернет-форуми й електронні петиції.
- ЕДемократія тісно пов'язана з процесами та недоліками офлайн-демократії в Україні.
- Нові соціальні процеси, які можуть стати інструментом прийняття рішень і досягнення консенсусу.
- Прозорість, відкритість, управління процесами, поінформованість, колегіальне прийняття рішень на основі консенсусу, ефективність, успішна робота уряду, однаково вільний доступ до інформації для всіх, відповідальність за рішення та дії, набір інструментів для реалізації демократії як такої.

Хоча еДемократію було визнано новою формою взаємодії, що підсилює наявні демократичні офлайн-процеси, учасники відзначили, що з нею також пов'язані **певні ризики й обмеження:**

- Спілкування в Інтернеті й удосконалення демократичних процесів обмежено можливостями застосовуваних онлайн-інструментів. Потужність і обмеження кожного електронного інструмента мають бути відомі заздалегідь і застосовуватися відповідно. Інструменти еДемократії не можна переоцінювати.
- Онлайн-спілкування й інструменти можуть знизити рівень індивідуальної та колективної відповідальності, оскільки внаслідок їх поширеності та швидкості користувачі можуть вдаватися до невірних дій і передчасних (політичних) висновків.

- Використання засобів онлайн-спілкування й електронних інструментів призводить до деперсоналізації під час взаємодії, оскільки люди не завжди надають справжню інформацію про себе.
- Якщо не застосовувати ефективні заходи для захисту даних, еДемократія залишає місце для необґрунтованого втручання в приватне життя людей, зловживання доступом до інформації та політичних маніпуляцій.

Стан еДемократії в Україні

еДемократія в Україні перебуває на ранній стадії розвитку. Учасники визнали, що еДемократія тісно пов'язана зі станом офлайн-демократії. Її повільний розвиток в Україні частково викликаний тим, що демократична система країни все ще формується, і на неї значно вплинула пострадянська політична культура, а саме:

- низький рівень соціально-політичної довіри в суспільстві;
- загрози, що впливають на конфіденційність інформації та захист персональних даних, а також пов'язаний із ними страх;
- загроза політичного маніпулювання інформацією та страх перед цим;
- сумнівні легітимність законів і систематичне забезпе-

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: ЗМІ

чення політичних прав.

Деякі ініціативи й інструменти еДемократії фактично існують, однак їх недостатньо:

- Є законодавство про відкритість даних, але немає механізмів його впровадження.
- З'являються деякі Інтернет-ініціативи щодо забезпечення прозорості бюджету.
- Використовуються електронні петиції (Адміністрація Президента).
- Створено дискусійні Інтернет-форуми й електронні опитування, однак їх результати викликають сумніви.
- Соціальні мережі: сайти соціальних мереж не лише допомагають об'єднувати людей і формувати нові спільноти, але й можуть руйнувати наявні групи або відокремлювати їх чи певних осіб від решти суспільства. Інформація в соціальних мережах може бути викривлена, упереджена та надана без фактичного розуміння.
- Електронні вибори: певний моніторинг, методи візуалізації даних, але не електронне голосування (ОПОРА, громадська організація «Електронна демократія»).
- Е-референдуми: концепція цікава, однак вона не розвинута в Україні.

Нові онлайн-платформи та форми спілкування успішно конкурують із традиційними каналами інформування ЗМІ, і навіть змінюють їх. У результаті

вони впливають також на те, як ЗМІ висвітлюють інформацію та налагоджують взаємозв'язок із громадськістю. Зараз представникам медіа-сфери необхідні нові способи охоплення аудиторії та взаємодії з нею.

З'являються нові цікаві теми, пов'язані з еДемократією, зокрема відкритість даних, онлайн-журналістика (блоги, Інтернет-видання на зразок «Тексти.org.ua») і нові методи візуалізації (інфографіка, проекти типу «Тексти.org.ua», ОПОРА).

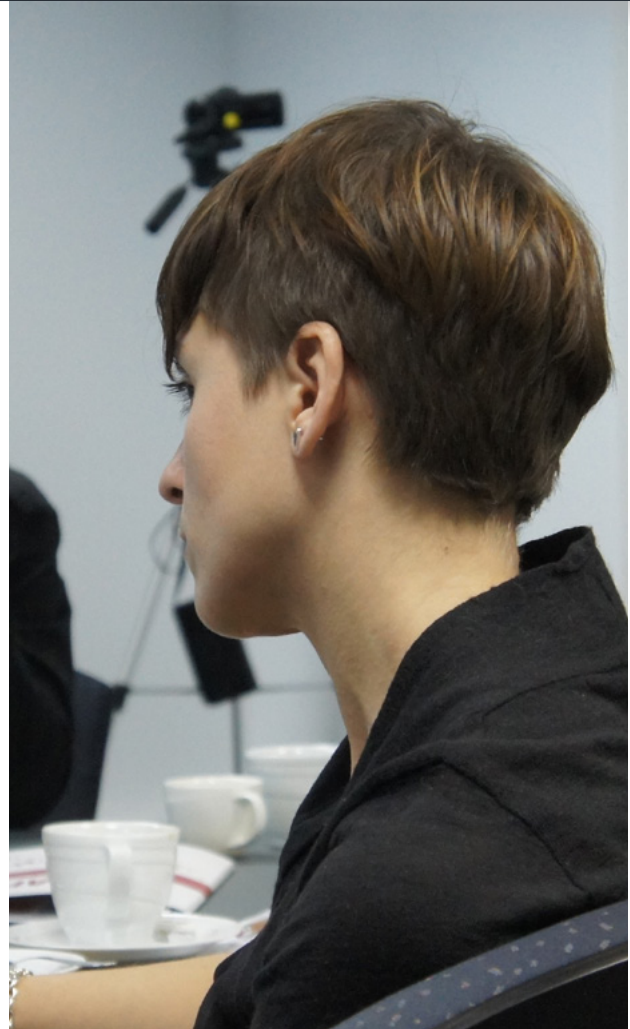
Співпраця, генерування знань і обмін інформацією про еДемократію між науковою спільнотою, громадянами та ЗМІ має вирішальне значення. З огляду на те, що дуже мало журналістів працює над цією темою, потрібно здобути більше знань, отримати відповідні аналітичні дані від наукових установ, а також організувати цільові навчальні курси для працівників ЗМІ, розроблені та проведені суспільними організаціями. Також важливо, щоб представники ЗМІ могли вільно спілкуватися з експертами в різних галузях. Крім того, слід задокументувати найкращий український і міжнародний досвід у цій сфері. Усе це забезпечить журналістам сприятливіші умови для ефективного висвітлення питань еДемократії. Також будуть корисними обговорення за участі експертів і громадські дискусії, що підвищать рівень поінформованості про стан еДемократії в Україні.

РОЛЬ ЗМІ

Журналісти визнають, що їм не вистачає спеціальних знань про еДемократію та пов'язані з нею проблеми. Саме це є причиною недостатнього висвітлення цього питання в засобах масової інформації. Наразі лише незначна частина журналістської спільноти працює над темами, пов'язаними з еДемократією. Цей напрямок не просто новий, а ще й доволі «технічний або технологічний» за своєю суттю. Деякі представники ЗМІ також пояснили, що тема еДемократії досить складна, тому їй важко подавати настільки просто й доступно, щоб викликати загальний інтерес.

Журналістів цікавить еДемократія, але їм необхідно навчитись ефективно пояснювати цю тему та доносити її до громадян. Незважаючи на нестачу відповідного досвіду, представники ЗМІ визнають, що питання еДемократії дуже актуальне, важливе та потребує висвітлення. Однак журналістам потрібні спеціальні тренінги, які допоможуть належним чином розкривати проблеми еДемократії за допомогою цікавих статей, телевізійних і радіопередач. Це може мати вирішальне значення, оскільки дасть змогу, наприклад, пов'язати еДемократію з такими важливими питаннями, як боротьба з корупцією та захист прав людини, розповісти про переваги загальнодоступних інструментів еДемократії та можливості їх використання, а також найкращий світовий досвід у цій сфері.

Перешкоди на шляху до реалізації еДемократії в Україні

- Нестача загальнодоступних даних, програм та інструментів для відповідних процесів
- Невелика кількість журналістських досліджень, пов'язаних з еДемократією
- Низький рівень поінформованості громадян і зацікавленості в цій темі
- Різні рівні освіти й поінформованості користувачів (громадян) викликають демографічну цифрову нерівність
- Різні рівні інтернет-етики, субкультури громадян (активні проти неактивних, групи інтересів за темами)
- Пострадянський менталітет, "громадська інтроверсія", нестача спільних соціально-політичних цілей або інтересів (низька соціальна активність)
- Виключення з публічного обговорення людей старшого покоління та різних маргінальних груп
- Розрив у доступі до інформації різних верств населення
- Олігархічний вплив на засоби масової інформації, бюджет і розподіл фінансових ресурсів

Запропоновані Рекомендації

Учасники обговорення розділили свої рекомендації на 5 категорій.

Усім зацікавленим сторонам в Україні

- Перш ніж упроваджувати еДемократію, слід створити загальну концепцію, систему та практику демократії в Україні.
- Необхідно розробити всеохоплюючі багаторівневі норми, стандарти, процедури й відповідні механізми навчання для ефективного впровадження еДемократії в Україні з метою становлення демократичного принципу життя.
- Слід сприяти розвитку загальносуспільної культури громадянської активності шляхом проведення громадських обговорень різноманітних тем, пов'язаних із демократією, і суспільних дискусій за участю представників уряду.

Уряду

- Розробити нову політику та механізми забезпечення прав, які гарантуватимуть захист персональних даних, свободу вираження думок в Інтернеті та повагу до поглядів меншості, а також забезпечать сприятливі й безпечні умови для розвитку еДемократії.
- На державному рівні провести ретельний аудит чинного законодавства, стандартів, інструментів і наявного чи відсутнього досвіду для зміцнення офлайн- і онлайн-демократії в Україні.
- На підставі результатів аудиту визначити конкретні законодавчі практичні інструменти, програми та відправні точки для впровадження еДемократії на всіх рівнях влади в Україні.
- Тісно співпрацювати зі ЗМІ: проводити всеосяжні інформаційно-пропагандист-

ські кампанії, тренінги та програми для підвищення рівня поінформованості про еДемократію (переваги, ризики, кращий досвід) у всіх державних відомствах.

- Виділити достатньо державних коштів для фінансування державних медіа-програм, пов'язаних з еДемократією.
- Провести інформаційну кампанію в навчальних закладах для роз'яснення питань еДемократії (курси у вищих і середніх навчальних закладах, орієнтовані на учнів, студентів, викладачів і батьків).
- Використовувати інструменти еДемократії та реалізовувати пілотні проекти з електронного голосування й формування бюджету за участі громади.
- Упровадити ідентифікаційні картки.
- Розробити механізми для моніторингу реалізації еДемократії на всіх рівнях влади.

Громадським організаціям

- Громадянське суспільство й наукові установи повинні спільно налагоджувати концептуальні зв'язки між електронною й «реальною» (офлайн) демократією та розробляти інструменти, які дозволять досягати таких цілей.
- Зібрати більше аналітичних даних і фактів, документальних підтверджень найкращого досвіду, інструментів і прикладів застосування еДемократії тощо й оперативно надати цю інформацію представникам ЗМІ.
- Розробити спеціальні навчальні курси з ключових питань еДемократії, орієнтовані на журналістів, блогерів, громадських діячів, активістів, осіб з активною громадянською позицією та IT-спільноти.

- Розробити механізми для моніторингу реалізації еДемократії на всіх рівнях.

Засобам масової інформації

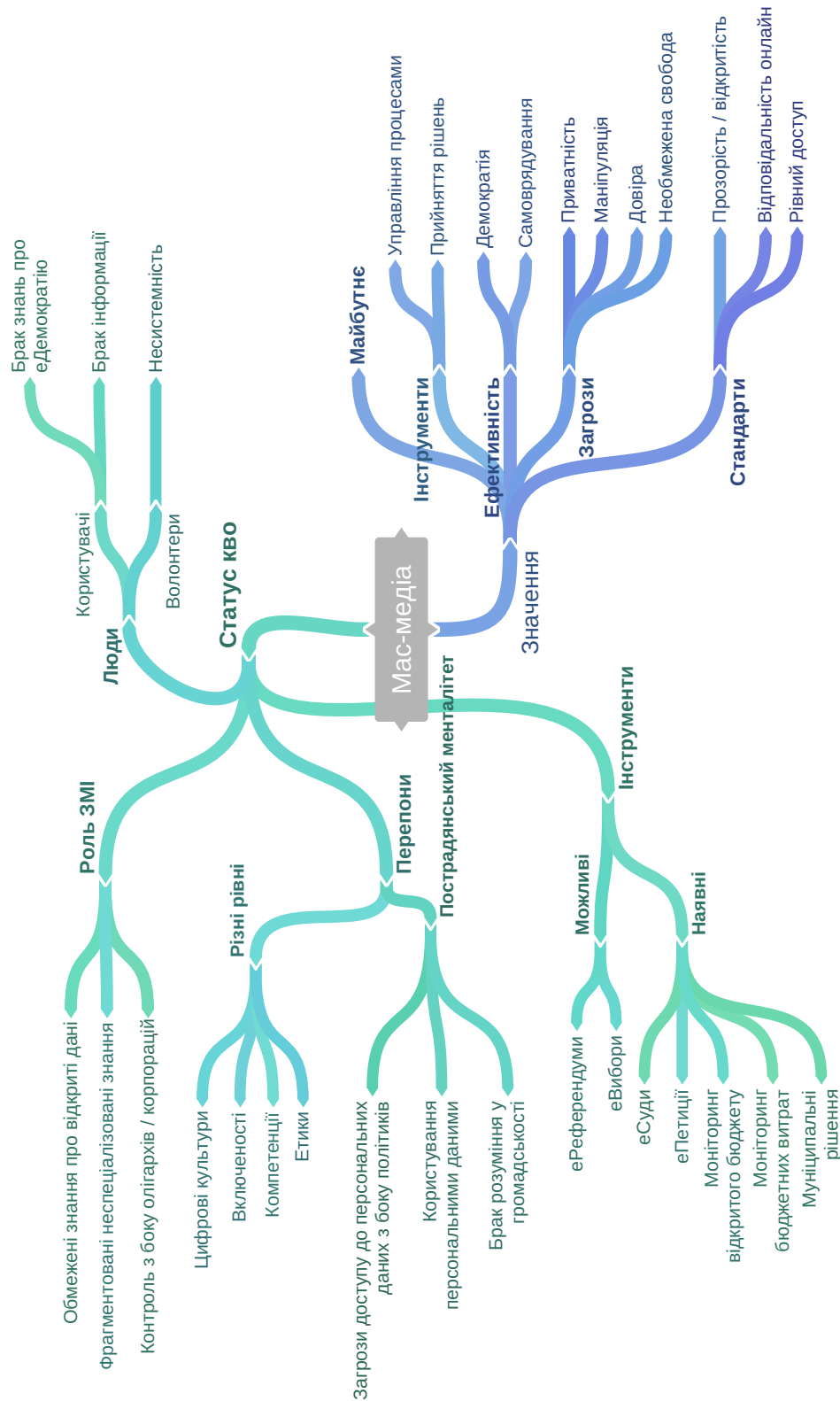
- Сформулювати конкретні переваги еДемократії, які легко пояснити громадськості, щоб стимулювати суспільний інтерес і підвищити рівень обізнаності з цією темою.
- Спільно з громадою розробити стратегії комунікації, блоги й Інтернет-кампанії, що якнайкраще представляють еДемократію, підвищують рівень поінформованості громадськості та дадуть змогу охопити різні цільові аудиторії за допомогою різних повідомлень (наприклад, щоб просувати ідеї еДемократії, можна залучати відомих людей, політиків і експертів, розміщувати в Інтернеті рекламні й освітні відеоматеріали, проводити тренінги тощо).
- Організувати спеціальне навчання з еДемократії, орієнтоване на ЗМІ та журналістів, щоб краще підготувати їх до роботи над цією темою.

Спонсорам і компаніям

- Заохочувати й надавати фінансову підтримку для розвитку високоякісних і доступних інструментів еДемократії (5% – розвиток, 95% – рекламна робота з громадянами та неурядовими організаціями: Інтернет, освіта, ігрове моделювання).
- Проводити концептуальні та технічні тренінги для активістів, посадових і публічних осіб, щоб раціоналізувати й упровадити західний досвід у всіх регіонах України.

МЕНТАЛЬНА МАПА: ЗМІ

Ментальні мапи - це ще один спосіб ілюстрації ключових питань, які обговорюються у фокус-групах. Наведена ментальна карта відображає "нередатовані" розмірковування та асоціації, що виникають у учасників у стосунку до різних понять, що пов'язують електронну демократію із діалогами в рамках Відкритого Мікрофону щодо еДемократії.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: МОЛОДЬ

Звіт Молодь

“Демократія має проявлятися в думках людей і їхній поведінці, а не лише в лозунгах. Демократія має стати основним елементом кожного закону, враховуватися в кожній дії уряду й суспільства.”

Модератор:

Марія Богуслав
Керівник академії Skills-
Academy
skillsacademy.com.ua.

Контекст та учасники:

Обговорення молоддю політичних питань у формі “відкритого мікрофона” відбулося 28 листопада 2015 р. у SkillsHub Українського молодіжного центру в Києві. У дискусії, яка тривала чотири години, взяли участь 12 людей: 6 жінок і 6 чоловіків віком від 18 до 35 років. Вони відбиралися серед членів акредитованих спілок молоді України і університетів.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: МОЛОДЬ

Основні тенденції

Аналіз молоддю власної ролі. Спершу запрошена молодь не розглядала себе як окрему демографічну чи політичну групу з певними правами й інтересами. Вона просто вважала себе “громадянами”. Однак учасники підтвердили відчуття, наче знаходяться осторонь політичних і демократичних процесів. Молодь є цінною для суспільства й економіки України, оскільки володіє знаннями в ІТ-сфері, опановує різні мови, може легко переорієнтовуватися в іншу професійну сферу, мислить непересічно й має досвід спілкування з іноземцями, тому запрошені до обговорення учасники вважають за потрібне залучати молодих людей до прийняття політичних рішень. Також учасники зазначили, що дивляться в майбутнє й сподіваються, що зміни почнуться найближчим часом, але водночас розуміють, що “[політична] система не завжди відповідає їх очікуванням”. Такі насущні питання, як плата за навчання, пошук роботи, заробіток, пошук помешкання, початок кар’єри, займають більшість часу й часто перешкоджають активнішій участі в політичному житті. Час дуже цінний для них, тому його важливо витратити на діяльність, яка приносить результати.

Очевидна відсутність демократії (загалом), на жаль, вже про еДемократію.

Молодь, особлива активний її прошарок, вважає, що усвідомлює основні проблеми демократії в Україні й значення еДемократії. Вони розглядають її як логічний розвиток демократії в світі, який йде шляхом ІТ-технологій. Молодь активно спілкується в соціальних мережах і користується ІКТ. Учасники легко розмежували еДемократію й е-управління. Вони розцінюють концепцію «абсолютної» демократії як утопію, у той же час розуміючи, що в Україні демократія взагалі відсутня. На їх думку влада належним чином не популяризує ідеали демократії й не втілює їх у життя («в Україні штучна або кишенькова демократія», «гірка пародія, мильна бульбашка», «інструмент маніпуляції для політиків, а не дії за принципом «люди для людей»).

Значення еДемократії як концепції в Україні

Молоді учасники підтверджують, що, імовірно, різні люди неоднаково розуміють, що таке еДемократія. Цікаво, що молодь вбачає органи влади інструментом еДемократії, а не навпаки. Інші уявлення про еДемократію наведено нижче:

- Перенесення взаємодії людей в цифровий, орієнтований на цінності простір із чіткими правилами й обов’язками.
- Онлайн-середовище та механізми захисту, реалізації права на свободу слова й думки.
- Перший обов’язковий крок для створення дійсно орієнтованої на цифрові технології країни.
- Спосіб управління, який включає процедури обговорення, планування, організацію й реалізацію пропозицій громадян за допомогою електронних ресурсів.
- Інтерактивний простір для вільного й рівноправного доступу кожної людини до інформації в електронній формі.
- Онлайн-інструменти для популяризації й поширення громадської думки й ефективного реформування галузі управління.
- Ефективний інструмент, який дозволяє зрозуміти бажання, потреби й думки суспільства.
- Спосіб участі й висловлення думок, спрощення розгляду скарг і побажань громадян, основа для онлайн-голосування.
- Можливий механізм моніторингу громадянами діяльності влади, а також її звітування перед громадянами.
- Інструменти, за допомогою яких влада може дізнаватися про потреби, думки людей і вирішувати проблеми.
- Використання передових ІТ-інструментів для прийняття рішень і формування політичного курсу для оптимального залучення громадян.

Молодь знає, як користуватися інструментами еДемократії, але не звертається до них, оскільки вважає, що вони не дають вагомих, конкретних результатів.

На думку учасників еДемократія доступна лише для ознайомлення. Така ситуація викликана відсутністю інтерактивних, зручних у користуванні інструментів для залучення пересічних громадян і відстоювання результатів, які б призвели до позитивних демократичних зрушень.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: МОЛОДЬ

Поточний стан еДемократії в Україні й основні перешкоди на шляху її реалізації.

- Уже існують певні інструменти еДемократії (наприклад, електронні петиції, система електронних державних закупівель Prozorro, ID-картка киянина, сайт vstup.info), але, використовуючи їх, людина не бачить чітких, відчутних змін. Як наслідок виникає недовіра й зникає інтерес до них.
- Жорстка конкуренція серед регіональних поставальників електронних рішень і мала кількість безкоштовного програмного забезпечення.
- Громадські організації та ЗМІ не приділяють достатньої уваги роз'яснювальній роботі, не забезпечують матеріалами й не працюють над питаннями поінформованості щодо еДемократії. Усіма знаннями володіє переважно прошарок активістів, а пересічні громадяни не знають нічого.
- Залучення незначної кількості молоді (особливо молодих фахівців у галузі ІТ) до розробки політик еУправління й еДемократії.
- Байдуже ставлення суспільства і дуже низький відсоток використання інструментів еДемократії.
- Недовіра до ІТ-інструментів і процесів, незрозуміння їх важливості та переваг.
- Відсутність або наявність лише кількох корисних посібників із оптимальних методів застосування, про які майже ніхто не знає.
- Посилення нерівності з точки зору забезпечення цифровими ресурсами, а також нерівноправний доступ до онлайн-ресурсів. Такий стан справ особливо помітний у сільській місцевості, а також серед населення з нижчим соціально-економічним забезпе-

більшими можливостями для здобуття освіти й кар'єрного зростання, наприклад в Європу".

Оптимістичний погляд на майбутнє

Загалом, молодь оптимістично налаштована щодо майбутнього демократії й еДемократії в Україні. "Якби ми не вірили в краще майбутнє, уже б залишили країну." Однак, "якщо зміни не відбудуться протягом 5 років, існує висока ймовірність того, що особливо активна й обдарована молодь емігрує в країни з

Запропоновані Рекомендації

Загальні

- Створити інтегровану платформу для інструментів еДемократії, громадянського виховання, аналітики, прикладів застосування, презентації проєктів, співпраці експертів і взаємодії членів громади.
- Підвищити рівень громадянського виховання, цифрової культури і знань щодо еДемократії за рахунок відеопосібників для кожного інструмента еДемократії, інформування населення на основі соціальних медіакампаній, мобільних додатків, присвячених еДемократії ярмарків, тісної співпраці зі ЗМІ.
- Досягти такої сумарної кількості користувачів, щоб завантаження додатків еДемократії стало безкоштовним.
- Проводити подальші соціологічні дослідження на національному рівні й виявити в такий спосіб, що в основному перешкоджає громадянам вільно використовувати новітні технології для розбудови демократії, а також дізнатися головні причини їх страхів й основні потреби.
- Гарантувати залучення громадян (жителів сільської місцевості, літніх людей і людей із фізичними вадами, наприклад вадами зору) до розробки й тестування інструментів еДемократії.

Затвердження органами державної влади законодавчих і політичних підходів

Розробити національну стратегію розвитку еДемократії з урахуванням кількох пріоритетних політичних курсів й інтегрувати її зі всеукраїнським баченням

еУправління. З цієї метою слід затвердити й реалізувати наступне:

- I. Онлайн-політику, щоб уся законодавча діяльність і бюджети були доступні в зручному для користувача, інтерактивному форматі на веб-сайтах різних державних органів (мається на увазі не розміщення великих документів, з якими важко працювати).
- II. «Політику інтерактивного управління», яка передбачає розвиток і підтримку всіма урядовими департаментами зв'язків із громадськістю в соціальних мережах (Facebook, Twitter), проведення еКонсультацій (призначити для виконання цих завдань окремих співробітників).
- III. Попереднє застосування в новій законодавчій діяльності, пов'язаній із комунікацією з громадянами, прийняттям рішень і участю громадян, «е-компонента» – інструментів ІКТ.
- IV. «Відкриту політику з можливостями ефективної інтеграції» для рішень у сфері еДемократії й е-управління.
- V. Обов'язковий ознайомлювальний курс з еДемократії для всіх керівників вищої й середньої ланки державних служб.
- VI. Політику залучення молоді й програми популяризації еДемократії й еУправління, наприклад змагання за фінансового сприяння держави, хакатони, стажування тощо.
- VII. Виділення частини бюджету державного апарату на популяризацію ініціатив щодо становлення еДемократії.
- VIII. План дій і пріоритетів співпраці зі спонсорами, приватними компаніями, громадськістю і науковими колами для створення еко-системи

еДемократії в Україні (наприклад, забезпечити невелике фінансове заохочення за рахунок еквівалентних фондів або спільного фінансування хакатонів для ефективнішого надання послуг).

- IX. Опублікування річного звіту й вручення «нагород еДемократії» за найкращі досягнення у сфері управління, серед представників громадського й приватного секторів (забезпечити широке висвітлення таких подій).

Громадські організації

- Сприяння розробці інструментів еДемократії з відкритим кодом, які можна легко відтворити й інтегрувати в різних сферах (громадські організації, органи державного управління, громадяни, ЗМІ).
- Збір коштів і використання колективного ресурсу мають стати обов'язковими умовами фінансування кожного проєкту.
- Забезпечення можливостей для залучення молоді, особливо спеціалістів у галузі ІТ (змагання, хакатони, програми наставництва, ІТ-об'єднання, центри, бізнес-інкубатори, участь студентських організацій в розробці мобільних і онлайн-додатків).
- Розробка освітніх програм (традиційних, а також доступних в інтернеті) для розширення знань громадян щодо еДемократії.
- Активніше використання традиційних засобів комунікації, маркетингу в соціальних мережах й інших онлайн-механізмів в інформативних кампаніях про еДемократію й інші питання.

Система освіти

- Запровадити предмет «Вступ до еДемократії» у шкільну програму середньої школи (з 5-го класу): навчання критичному мисленню, ознайомлення з правами в сфері цифрового, авторського права й політичними правами, інтерактивні заняття, навчання з точки зору користувача інструментів еДемократії й еУправління.

Бізнесу

- У програмах соціальної відповідальності бізнесу розширити реалізацію державних ініціатив із залученням коштів приватних підприємців для розробки нових інструментів еДемократії.

ЗМІ Онлайн і Офлайн

- Популяризація поточних інструментів еДемократії, послуг і досягнень завдяки навчальним відео, програмам на телебаченні й радіо, щотижневим статтям у певних розділах газет, інтерактивному інформуванню серед громадян.
- Створення соціальних роликів, документальних і художніх фільмів на основі реальних подій або вигаданих історій. Чудовим прикладом є новий серіал на каналі 1+1 – «Слуга народу». Його дивиться навіть молодь.
- Розвиток журналістики даних, громадянської свідомості журналістів.

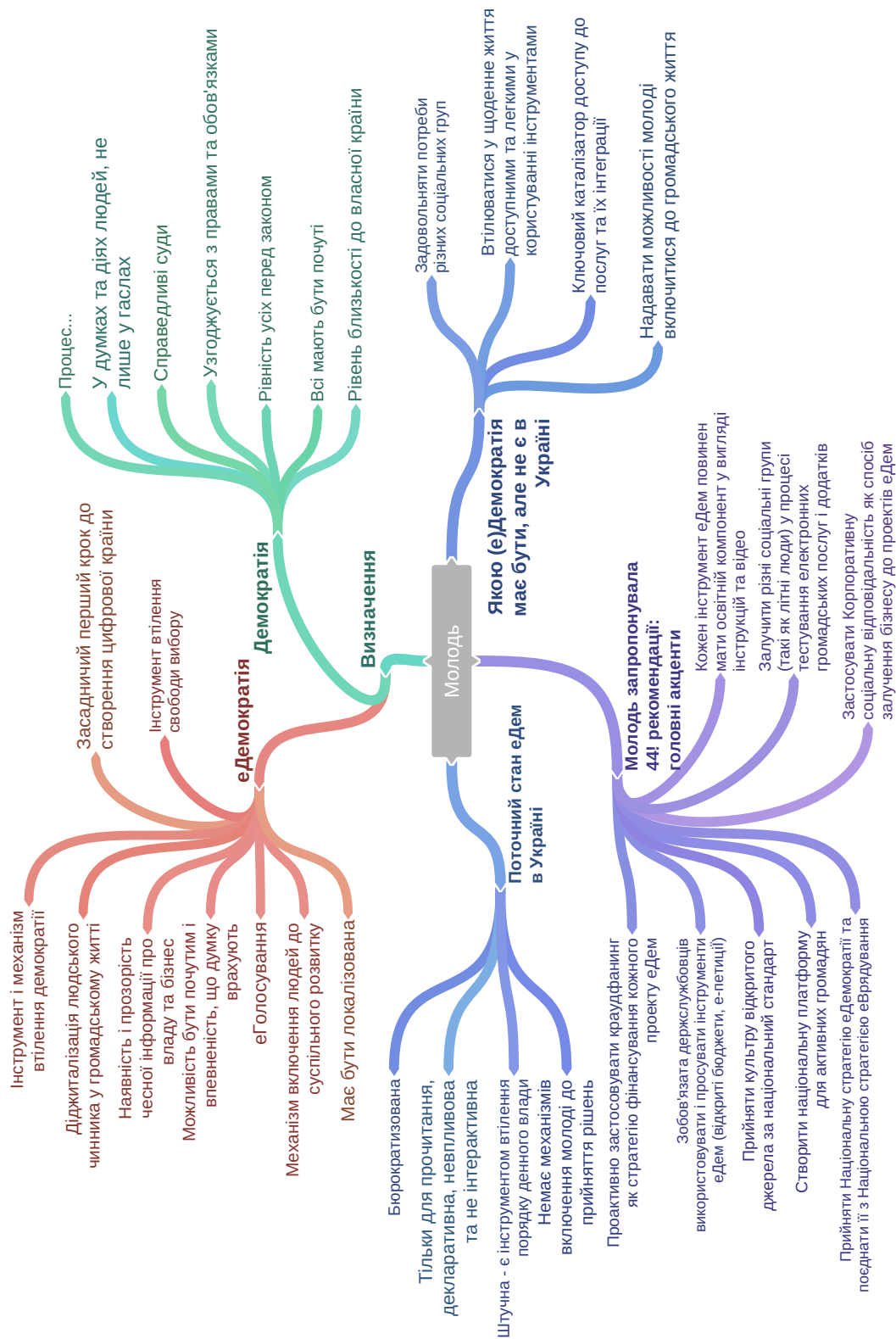
Громадянам

- Бажання розвиватися й опановувати онлайн-ресурси й інструменти еДемократії.

МЕНТАЛЬНА МАПА: МОЛОДЬ

Ментальні мапи - це ще один спосіб ілюстрації ключових питань, які обговорюються у фокус-групах. Наведена ментальна карта відображає "нередатовані" розмірковування та асоціації, що виникають в учасників у стосунку до різних понять, що пов'язують електронну демократію із діалогами в рамках Відкритого Мікрофону щодо еДемократії.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: БІЗНЕС

Звіт Бізнес

“[ЕДемократія] Це онлайн діалог громадянського суспільства, бізнесу і держави. Власно, це пошуки консенсусу поза можливістю для громадянина впливати на органи влади.”

Модератор:

Сергій Лобойко

Голова Центру розвитку інновацій у Києво-Могилянській Академії

Контекст та учасники:

Діалоги про соціальну політику еДемократії у форматі відкритого мікрофону з представниками бізнесу відбулися 27 листопада 2015 року у Центрі розвитку інновацій, Києво-Могилянській академії. Сесія тривала 3 години; загалом, у дискусії взяли участь 14 учасників, із них 4 жінки та 9 чоловіків.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: БІЗНЕС

Визначення демократії

Коли представників бізнесу запитали, що для них означає „демократія“, то серед основних рис демократії вони назвали самоорганізацію громади і масову громадянську активність, тоді як громадянську освіту, прозорість та доступність посадовців, які працюють „для людей“, відзначили як необхідні для неї умови.

Визначення електронної демократії

Обговорення щодо електронної демократії були динамічними. Центральним моментом у таких дискусіях були розмірковування щодо того, чи цифрова демократія відрізняється від демократії не в мережі і чи вона додає щось „особливе“ чи „нове“ у політику та в суспільство. Учасники розійшлися у поглядах. Дехто стверджував, що технології без залучення людського елементу не багато що означають, в той час як інші зазначали, що засіб комунікації та засіб взаємодії визначає і, в подальшому, змінює якість комунікації.

“Що для мене є демократія? Це принципи політики у стародавній Греції. Тільки зараз вони вже технологічно можуть бути проявлені у новому форматі. Це повноцінне народне волевиявлення”. (Учасник з бізнесу, ОК)

Визначаючи електронну демократію, представники бізнесу відділяли її від демократії не в мережі не лише за застосуванням ІКТ, а й за процедурами та інструментами, що дають різні кількісні та якісні результати. Електронну демократію розглядають як демократію, що заощаджує ресурси, пришвидшує комунікацію і залучає більше людей із регіонів, долаючи відстані. Було зазначено, що це підсилює доступність, прозорість, довіру до обслуговування та залучення громадян до демократичних процесів. Що стосується якісного плану, то учасники погодилися з тим, що електронна демократія надає нові можливості для залучення громадян, висловлення думок, делегування повноважень, доступності, прозорості, взаємодовіри та формування консенсусу:

“Кожна окрема сфера може бути електронізована ... Але, якщо в своїй сукупності вона не відповідає принципам демократичності, вона не може вважатися або називатися еДемократією”. (Учасник з бізнесу, ОЖ)

Також було відзначено відмінність між електронною демократією, яка визначається як “вираження волі народу за посередництвом онлайн-мережі”, та електронним врядуванням, яке асоціюється із “послугами та інструментами, що їх пропонує держава, та впровадженням рішень народу посадовцями, в руках яких зосереджена влада”. Електронна демократія також розглядалася як простір, який спрощує забезпечення активності громадянського суспільства, соціального діалогу та формування консенсусу. Процедура узагальнення інтересів та формування консенсусу з допомогою діалогу, що спрощується завдяки онлайн-середовищу, складала основну тему у фокус-групі, що складалася із представників бізнесу. І те, і те визначили як дуже важливі процеси та наслідки процесу демократичного прийняття рішень, засіб досягнення самоврядування та активного впливу громадян на владу. Таким чином, онлайн-простір розглядали як такий, що представляє сучасні “форуми” у процесі розробки політики в інформаційну добу.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: БІЗНЕС

Поточний стан електронної Демократії в Україні

Обговорюючи поточний стан і практику електронної демократії в Україні, учасники розділили її на три категорії:

- i. Практики, які вже досить добре функціонують,
- ii. ті, які щойно з'являються
- iii. ті, які ще погано функціонують, але які є необхідними для сприяння подальшому розвитку електронної демократії.

Їх підсумовано нижче у таблиці:

Інструменти, які ПРАЦЮЮТЬ:	... З'ЯВЛЯЮТЬСЯ:	... НЕ ПРАЦЮЮТЬ:
- Електронні запити - Електронна реєстрація (деякі види) - Прості електронні оскарження та зворотня інформація - Обмежені дискусійні форуми у соціальних мережах - Горизонтальне поширення знань, інформації - ProZorro, ОПОРА, Ціна держви, Kyiv Smart City, Відкритий бюджет - Місцеві ініціативи – (Львів) оцифрування інформації на автобусних зупинках	- Цифровий підпис - Bank ID - Обмін електронною документації - Електронні петиції - Електронні дискусійні форуми - Електронний захист	- Демократія поза мережею - Електронна ідентифікація - Електронні послуги на державному/муніципальному рівні - Електронне голосування - Електронні консультації - Представницький бюджет - Електронне законодавство - Делегована демократія - Ініціативи розумних міст

Ключові зацікавлені сторони процесу сприяння електронній демократії

При розгляді наявних успіхів, невдач і потреб електронної демократії в Україні станом на сьогоднішній день, загальні, місцеві та регіональні досягнення відзначено як найдинамічніші. Тут учасники поділилися численними прикладами запитів з боку місцевої влади щодо електронних вирішень місцевих соціально-політичних проблем і труднощів. Однак ефективні організаційні та мобілізаційні структури в межах громадянського суспільства сприймають як слабкі та недостатні. У цьому контексті акцент ставився на попит на уніфікацію онлайн ресурсної платформи, яка би унаочнила реформи, пов'язала відповідні органи та заходи,

“Люди на сьогодні не схильні до самоорганізації і самоуправління. Вони сподіваються, що буде влада, яка буде добра, замість злої, і вона все зробить”.

(Учасник з бізнесу, ОЛ)

“Держава збирає незліченну кількість даних, взагалі незрозуміло для чого. Збирає, і ці дані потім ніяк не використовуються”.

ГРУПА ЗАЦІКАВЛЕНИХ СТОРІН: БІЗНЕС

включала в себе каталог наявних громадянських електронних ініціатив та платформ, надавала простір для обговорення, спілкування та ресурси громадянському суспільству – наприклад, управління проектами чи кампаніями. З іншого боку, експерименти з делегативною демократією під час існування Громадської ради Майдану відзначили як неуспішні приклади електронної демократії.

Бар'єри на шляху електронної демократії в Україні

- Відсутність даних національного (громадянського) перепису населення та надійної системи ідентифікації.
- Суперечливий „надмірний збір”, але недостатнє використання даних перепису населення урядом для забезпечення значущих переваг громадськості.
- Існування інструментів електронної демократії, але без реального, „відчутного” впливу на громадян та бізнес.
- Демотиваційне значення „штучної демократії, змін та маніпуляції (з боку державних органів)”, при якій обираються зацікавлені групи, а не формується по-справжньому репрезентативний склад відповідних учасників з боку громадськості, який би мав доступ до прийняття рішень і впливав на них.
- Фрагментація, недостатній чи неефективний обмін інформацією між зацікавленими сторонами.
- Низький ступінь громадянської активності, апатія і, якщо має місце громадянська активність, низький ступінь реакції з боку влади.
- Символічний, штучний, а не „реальний” політичний вплив і зміни.
- По суті, все залежить від мережі громадських активістів, і основна проблема полягає у тому, як ефективно підвищити рівень обізнаності громадськості, розповідати про успішні приклади, залучати більше учасників та ініціювати нові проекти.
- Маніпуляція цифровими технологіями у конкретних інтересах.
- Низька реакція посадовців в мережі і не в мережі на думки громадян, апеляції, електронні петиції, надання інформації.

Запропоновані Рекомендації

В рамках розмірковувань та рекомендації щодо майбутнього електронної демократії в Україні, представники бізнесу передбачили три ймовірні сценарії розвитку на майбутнє, див. Таблицю нижче.

#1 еДемократія: підхід „зверху вниз”	#2 еДемократія: підхід „знизу вверху”	#3 Альтернативні системи
Песимістичний - Стимування реформ теперішньою владою, без конкретних змін. АБО Оптимістичний - Розробка відповідного законодавства щодо електронної демократії, електронного врядування та його успішне застосування органами влади. - Ефективне включення громадянського суспільства, що зводиться до узгодженого сценарію, при якому електронна демократія та електронне врядування, держава та партнери із громадянського суспільства розвиваються в симбіозі. - Посилення шляхом співпраці та спільного моніторингу з боку громадян та влади.	Модель „снігової кулі” - Розвиток руху електронної демократії, що мобілізується окремими активістами електронної демократії та громадами. “Критична маса” громадських ініціатив і відбір за принципом „виживання найсильніших пілотних проєктів електронної демократії, що стимулюється горизонтальним розповсюдженням успішних практик, коли це органічно”, привертає увагу більшої кількості користувачів та викликає більший інтерес, зокрема, на місцевому рівні, що, стимулює владу. - Проблеми: потенційно стихійні, некеровані, відсутність переконливих чистих макроефектів, сумнівний рівень фінансування та сталості.	- Створення електронної системи самоврядування паралельно до державної. - Формування окремої електронної дійсності, що включає цифрові персоналії та корпорації. - Перехід від демократії до меритократії – підтримка найдостойніших та найефективніших. - Експерименти із різними практиками голосування та представництва: замість принципу “одна особа – один голос” – принцип значущості, пропорційно до вкладу особи, незалежно від того, чи йдеться про фінансування, чи про діяльність.

Нормативні та законодавчі ініціативи

- Розробка органами влади загальної національної стратегії електронного врядування та електронної демократії.
- Покращення умов законодавчої та онлайн-інфраструктури задля розвитку процвітаючої системи електронної торгівлі в Україні.
- Перехід до меритократичної культури і впровадження принципів демократії, які дають в руки владу.
- Розробка високоякісної популяризаційної кампанії електронної де-

мократії, із залученням професійних менеджерів, експертів ринку та речників.

- Надання повноважень громадянським асоціаціям щодо подання електронних петицій на законодавчому рівні.
- Впровадження безпечної та надійної системи електронної ідентифікації.
- Впровадження положень про внесення змін до наявного законодавства про електронні петиції з тим, щоб влада несла відповідальність і була зобов'язана реагувати і вживати дій (впроваджувати) щодо змін, запропонованих у законних петиціях.

Інструменти

- Розробка альтернативної системи моніторингу та звітності за видатки державного бюджету, на основі даних, що їх збирають громадяни.
- Розробка системи та інструментів вимірювання впливу електронної демократії із такими показниками, як довіра у бізнесі, громадянські мережі, органи влади, доступ до ІКТ, готовність до електронного голосування, явка реальних виборців, опитування клієнтів щодо рівня задоволеності; щастя: задоволеність життям.

- Розробка інструментів та механізмів ефективного формування консенсусу із застосуванням підходу „знизу вгору” (C2G) і „зверху-вниз (G2C).
- Розробка інструментів електронної демократії, які би мали реальний вплив, – наприклад, залучення до розробки бюджету та електронне голосування.

Покращення координації, мобілізації та співпраці

- Підсилення принципів та механізмів електронної демократії в межах внутрішніх бізнес-мереж.
- Розробка ефективної моделі державно-приватного партнерства, корпоративного збору коштів для ініціатив, пов'язаних з електронною демократією, – наприклад, в рамках зобов'язань компаній щодо корпоративної соціальної відповідальності.
- (Бізнес для громадянського суспільства) Вдосконалення онлайн-комунікації, мобілізації та організації бізнесу та представників громадськості на усіх рівнях.
- (Громадянське суспільство для громадянського суспільства) Досягнення самодостатності та захисту громадян у громадянському суспільстві та прозорих соціальних рухах за допомогою ефективних мереж комунікації, які можуть швидко реагувати на політичні події та потреби у захисті.
- Створення платформи для надання електронних консультацій та електронної співпраці для громадянського суспільства, бізнесу та влади, яка би містила інформацію про учасників, їхні сфери компетенції, платформу збору коштів від громадськості, перелік завдань, ключові контактні особи та канали поширення успішних практик.

- Формування партнерств, визначення кращих серед національних та місцевих органів влади, які є відкритими для роботи із громадянським суспільством.
- Експертів та авторів петиції слід залучати до прийняття рішень.

Громадянська освіта

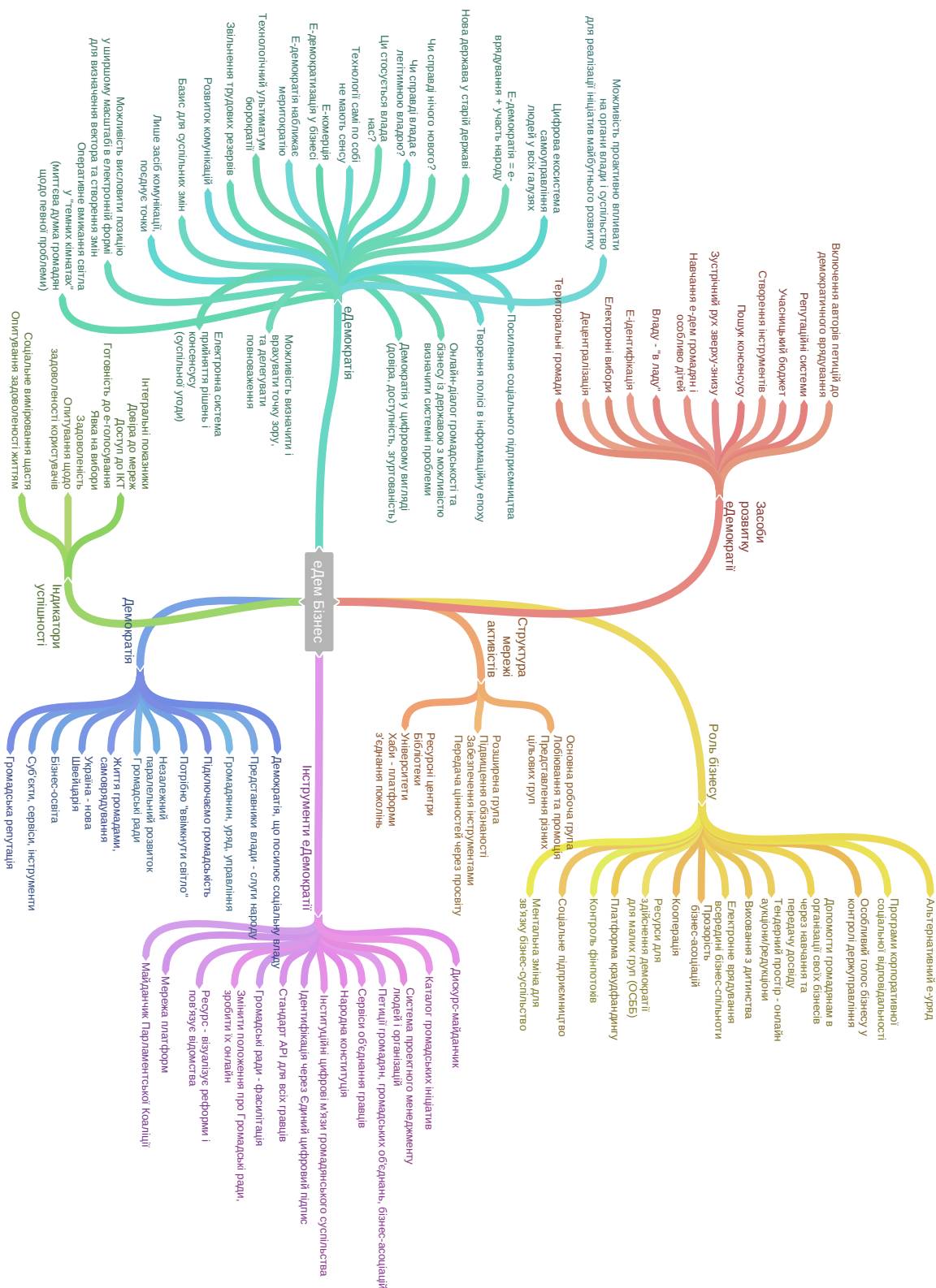
- Розробка та впровадження курсу електронної демократії для учнів старших класів шкіл та студентів університетів.
- Розробка високоякісної кампанії з підвищення рівня обізнаності громадськості та громадянської освіти з питань електронної демократії – з особливим акцентом на дітей, молодь.

МЕНТАЛЬНА МАПА: БІЗНЕС

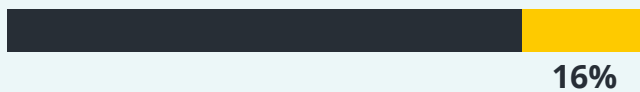
Ментальні мапи - це ще один спосіб ілюстрації ключових питань, які обговорюються у фокус-групах. Наведена ментальна карта відображає "нередатовані" розмірковування та асоціації, що виникають у учасників у стосунку до різних понять, що пов'язують електронну демократію із діалогами в рамках Відкритого Мікрофону щодо еДемократії.

ВІДПОВІДІ НА ТЕСТ “еДЕМОКРАТІЯ”

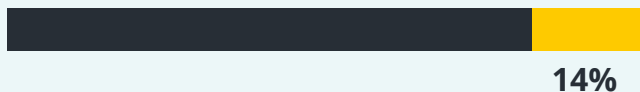
1) На ваш погляд, який відсоток експертів вважає задовільним стан демократії в Україні?

Лише 16% експертів влаштовує або надзвичайно влаштовує поточний стан демократії в Україні.

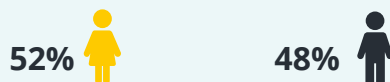
2) Який відсоток громадян України розуміє, що таке еВрядування й еДемократія?

Лише 14% громадян України знають, що означає еВрядування, тоді як 79% раніше не чули про еДемократію¹.

3) Чи можна чітко розподілити користувачів Інтернету в Україні за гендерною ознакою?

Серед інтернет-користувачів в Україні 52% жінок, а 48% чоловіків.

4) У яких пріоритетних напрямках, на думку експертів, слід рухатися для ефективної розбудови демократії в Україні?

Боротьба з корупцією, прозорі вибори й політичні процеси, відкрита інформація щодо державних витрат вважаються основними питаннями, які слід вирішити для розвитку демократії в Україні.

¹ Київський міжнародний інститут соціології (KMIC) / Опитування громадської думки EGAP (2015). Що українці думають про еВрядування й еДемократію.

5) Хто, найімовірніше, буде голосувати онлайн і впливати на законодавчу діяльність і національну політику за допомогою інтернет-інструментів – ключові діячі в Києві чи регіонах?

Результати онлайн-опитування під час обговорення політичних питань у форматі відкритого мікрофона свідчать, що активні кола громадян у регіонах виявляють більшу зацікавленість в інструментах онлайн-виборів і засобах інтерактивного впливу на законодавчу діяльність і національні політичні процеси, ніж дійові особи в Києві.

6) Які інструменти еДемократії й еВрядування зараз найбільше потрібні? Чи можете ви назвати інструменти еДемократії, які вже працюють в Україні?

89% зацікавлених осіб, найімовірніше, використовуватимуть портали державних органів влади для отримання послуг в онлайн-режимі, 78% уже подають електронні скарги, а 74% оформлюють еПетиції. Скоріше за все, громадяни відмовляться від підписки на електронні бюлетені або онлайн-консультацій державних органів влади. Сайт Prozorro, еПетиції на офіційному інтернет-представництві Президента України, платформа ОПОРА, Київ Смарт Сіті² – це найпопулярніші серед громадян інструменти еДемократії

7) Які три основні перешкоди на шляху розбудови еДемократії в Україні?

Згідно з баченням експертів на цей час визначено наступні проблеми, що перешкоджають розвитку еДемократії:

- I) Відсутність відповідної законодавчої бази, політик і стратегій для запровадження еДемократії.
- II) Нерозуміння та неусвідомлення громадою переваг еДемократії.
- III) Недостатня кількість інформації й незначне висвітлення у ЗМІ тем еДемократії.

² www.prozorro.org, www.petition.president.gov.ua, www.oporaua.org, www.kyivsmartcity.com/

ВІДПОВІДІ НА ТЕСТ “еДЕМОКРАТІЯ”

8) Хто, на думку експертів, має бути відповідальним за керування й координування ініціатив еДемократії в Україні?

Експерти вважають, що Кабінет Міністрів, Державне агентство з питань електронного врядування й Уряд мають виконувати основні функції з координування процесів еДемократії в Україні.

9) Назвіть 3 найбільші переваги застосування ІКТ в демократичних процесах в Україні?

Вважається, що ІКТ дозволять отримати більше даних про державні витрати, знизять рівень корупції, зроблять діяльність суддів більш прозорою, а також підвищать якість і ефективність системи надання послуг.

10) Яким чином ІКТ вплинуть на становлення демократії в Україні?

Сприятимуть ефективному державному врядуванню, органи влади звітуватимуть громадянам (23.5%), посилять пряму демократію (17%), громадяни отримають більше інформації, активніше долучатимуться до політичного життя (16%).

ДОДАТОК 2: УЧАСНИКИ ФОКУС-ГРУПИ

Ми надзвичайно цінуємо наших учасників, які присвятили свій вільний час цій важливій темі, поділилися з нами думками й ідеями. Сподіваємося, це лише перший крок на спільному шляху до едемократії і лише один із безлічі заходів, які ще обов'язково відбудуться.

Освітнє співтовариство

Баранов Олександр, НДІП, НТТУ «КПІ»
 Горбачук Василь, НаУКМА, Інститут кібернетики
 Грицяк Наталя В, Національна академія державного управління при Президентові України (НАДУ)
 Соловйов Сергій, НАДУ
 Гладченко Лідія, КНЕУ, Кафедра фінансів
 Корнійчук О.Петрович, Інститут демографії та соціальних досліджень
 Скитьова Ганна, КНЕУ
 Шередеко Ю.Л., Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій та систем
 Котенок Дар'я, КНЕУ
 Дем'янчук Олександр, НаУКМА ФПН Кафедра загальнотеоретичних та державно-правових наук
 Сущенко Володимир М., НаУКМА
 Антоненко Сергій, НДІП
 Модератор: Гаращенко Наталія, НаУКМА

Публічні службовці

Белічев Сергій А.	Величко Юрій А.
Гончарова Тетяна О.	Гаврішко Віктор В.
Горбунов Ярослав В.	Гоголь Ярослава М.
Дзюба Сергій В.	Дяченко Леся О.
Живолуп Людмила І.	Колесник В.
Іванченко Оксана П.	Нечипоренко Л.
Клименко Володимир А.	Паламарчук Інна І.
Матлаєва Ірина Д.	Піліпенко Д.
Павленко Ольга В.	Пригунов Павло Я.
Скорозвон Інна В.	Пурхало Юлія Л.
Стефанович Єгор А.	Тихонов Микола В.
Яріш Анатолій А.	Модератор: Андрій
Величко Оксана В.	Семенченко, НАДУ

Громадянське суспільство

Боярчук Дмитро, проект "Ціна держави"
 Будник Ольга, НУО "Центр політичних досліджень та аналізу"
 Лісовський Юрій, громадська мережа "ОПОРА"
 Олексюк Лілія, Українська асоціація інформаційної безпеки та IT
 Криворучко Олександра, Центр UA
 Ночвай Володимир, громадська платформа "Нова країна"
 Нойнець Олександр, НУО "Справа"
 Шарлай Віталій, Інститут альтернативних рішень
 Тарнай Володимир, НУО "Центр політичних досліджень та аналізу"
 Яригін Сергій, Українське піратське співтовариство
 Модератор: Дмитро Хуткий, НаУКМА

Молодь

Арпаджієв Мемет	Сибірьов Анатолій
Гончаров Сергій	Зубрицька Ольга
Харченко Тетяна	Боярчук Альона
Король Анна	Мищенко Артур
Крючок Марія	Кривенко Володимир
Мартинюк Володимир	Модератор: Марія
Прохорова Марія	Богуслав, Skills Academy

Бізнес

Борисенко Оксана, DigitalUkraine
 Єфремов Олександр, Кітсофт
 Жмеренецький Олексій, Клуб КОЛО
 Заплавська Богдана, NGO Foundation R&D Kolo ROD
 Калачов Денис, Асоціація народних волонтерів України
 Король Олександр, My Reputation
 Куліш Вікторія, ТОВ "Міст експрес"
 Лиховид Олег, Торгово-промислова палата України
 Паздрій Віталій, Компанія інтелектуальних технологій "KINT"
 Печко Василь, Кабельне телебачення
 Рудий Володимир, NTD Group

ДОДАТОК 2: УЧАСНИКИ ФОКУС-ГРУПИ

Чеповий Володимир, видавництво "Бліц-Інформ"

Чуєв Олексій, Ukrainian Business Association

Штибель Уляна, Американська Торгівельна Палата в Україні

Модератор: Сергій Лобойко, НАУКМА

ЗМІ

Козиренко Ольга, Агенство Іміджа України

Дрозд Юлія, RFE/RL

Куріна Аксінья, СТОП Цензурі

Набокова Анна, National Radio

Чиченіна Олена, Голос Столиці

Кайдан Тарас, Хмарочос

Наливайко Северин, Газета.ЮА, Країна

Рай Катерина, Просто Радіо

Левченко Олег, Точка Опори

Рослицькі Лада, UAtoday

Газін Андрій, texty.org.ua

Модератор: Олена Правило,

Директор Конгресу активістів культури

ДОДАТОК 3: СКОРОЧЕННЯ

C2G	Відносини громадяни-влада
C2C	Відносини громадяни-громадяни
ЦРІ	Центр розвитку інновацій НаУКМА
е	Електронний/електронна
еДем	Електронна демократія
ФСЕ	Фонд Східна Європа
EGAP	Програма "Електронне врядування для підзвітності влади та участі громади"
G2C	Відносини влада-громадяни
ІКТ	Інформаційно-комп'ютерні технології
ІТ	Інформаційні технології
KMIC	Київський міжнародний інститут соціології
НУО	Неурядові організації
SIDA	Шведська агенція міжнародного розвитку
UA	Україна
ПРООН	Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
USAID	Регіональна Місія Агентства США з Міжнародного Розвитку

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

EGAP Програм вітає Вас на сторінці онлайн-опитування про Майбутнє демократії в Україні!

Нові інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) стають невід'ємною частиною нашого повсякденного життя, а їх роль і значення у процесах демократизації повсякчас зростає. Окрім вдосконалення ефективності комунікації, використання інноваційних інструментів ІКТ (таких як, наприклад, електронні петиції, е-опитування, е-консультації, онлайн-форуми, програмне забезпечення для участі у плануванні міста тощо) у багатьох країнах світу сприяє не лише підвищенню рівня прозорості та підзвітності органів державної влади, але й активізації участі громадян у політичному житті.

Дане онлайн опитування є частиною проекту «Відкритий мікрофон: обговорення Е-Демократії», який проводиться в рамках Програми Електронне врядування задля підзвітності влади та участі громади (EGAP) за фінансової підтримки Швейцарії та за сприяння українських партнерів. Опитування складається з 13 запитань, які стосуються ролі нових ІКТ у демократизації українського суспільства, зокрема, різних аспектів взаємодії держави та громадян, а також способів залучення громадськості до прийняття політичних рішень.

Ваша участь в опитуванні є дуже важливою, а Ваші відповіді дозволять не лише організаторам і партнерам програми EGAP, але й органам державної влади в Україні вдосконалити тактичні дії, спрямовані на втілення принципів демократії в Україні. Ми дякуємо вам за участь!

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

1. В цілому, наскільки Ви задоволені тим, як функціонує демократія в Україні?

	Зовсім незадоволений	Скоріше незадоволений	Важко сказати	Скоріше задоволений	Повністю задоволений
Ваш рівень задоволення	☐	☐	☐	☐	☐

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 2. На Ваш погляд, наскільки пріоритетне вирішення наступних питань в Україні?

	Найвищий пріоритет	Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет	Зовсім не пріоритетне
Підвищення ефективності державних послуг	☐	☐	☐	☐	☐
Більш широке залучення регіонів до процесу вироблення національної політики	☐	☐	☐	☐	☐
Прозорість урядових витрат	☐	☐	☐	☐	☐
Підвищений рівень доступу до публічної інформації	☐	☐	☐	☐	☐
Боротьба з корупцією	☐	☐	☐	☐	☐
Прозорість виборів та політичних процесів	☐	☐	☐	☐	☐
Підвищення рівня участі громадян в прийнятті рішень на національному рівні та у процесах вироблення політики	☐	☐	☐	☐	☐
Підвищення рівня прямої комунікацій між державою та громадянами	☐	☐	☐	☐	☐
Залучення громадськості до прийняття рішень на місцевому рівні та участі у процесах міського планування і розвитку міста	☐	☐	☐	☐	☐
Розробка ефективних інструментів та механізмів впливу на політику	☐	☐	☐	☐	☐

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

	Найвищий пріоритет	Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет	Зовсім не пріоритетне
Підвищення рівня ефективності організацій громадянського суспільства	☐	☐	☐	☐	☐

Інше (Будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 3. Виходячи з Вашого досвіду, чому Ви надаєте перевагу: онлайн (Інтернет, соціальні мережі) чи традиційним оффлайн каналам комунікації (громадські збори, особисті зустрічі, газети, листи, телефонний зв'язок) для задоволення таких потреб:

	Особисте (Оффлайн)	Онлайн
Взаємодія з державними та комунальними службами	☐	☐
Голосування на виборах	☐	☐
Участь у громадських обговореннях	☐	☐
Пошук інформації про діяльність уряду	☐	☐
Співпраця задля позитивних змін у Вашій громаді	☐	☐
Вплив на законодавчі процеси та процеси формування політики на національному рівні	☐	☐
Вплив на прийняття рішень і формування політики на місцевому рівні	☐	☐
Петиції до уряду	☐	☐
Долучення до адвокаційної кампанії	☐	☐
Оскарження урядових рішень і дій	☐	☐

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

* 4. На вашу думку, наскільки корисними будуть нові інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) в Україні для покращення системи врядування в Україні та досягнення таких цілей? (Перейдіть до нижній частині сторінки.):

	Дуже потрібні	Скоріше потрібні	Я не впевнений	Скоріше не потрібні	Зовсім не потрібні
Прозорість судової системи	☐	☐	☐	☐	☐
Прозорість державних витрат	☐	☐	☐	☐	☐
Впровадження децентралізації	☐	☐	☐	☐	☐
Доступ громадськості до публічної інформації	☐	☐	☐	☐	☐
Вдосконалення якості та ефективності діяльності адміністративних служб	☐	☐	☐	☐	☐
Прозорість Верховної Ради	☐	☐	☐	☐	☐
Підвищення рівня участі громадян у прийнятті рішень на загальнодержавному рівні	☐	☐	☐	☐	☐
Налагодження прямого спілкування між громадянами та органами публічної влади	☐	☐	☐	☐	☐
Колективна дія та кооперація громадян	☐	☐	☐	☐	☐
Подолання корупції	☐	☐	☐	☐	☐
Планування розвитку міста та регіону	☐	☐	☐	☐	☐
Забезпечення громадських організацій (NGO) можливістю якісно моніторити діяльність уряду	☐	☐	☐	☐	☐

Інше (Будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 5. Які з перелічених інструментів Е-демократії Ви найімовірніше будете використовувати? (Відмітьте всі обрані варіанти.)

- ☐ Електронні громадські консультації з питань політики та законодавства
- ☐ Підписка на електронні інформаційні бюлетені міста чи політичної партії
- ☐ Онлайн консультації з народними депутатами
- ☐ Державні портали електронних послуг
- ☐ Електронне чи мобільне голосування
- ☐ Е-звернення
- ☐ Е-петиції
- ☐ Доступ до Генеральних планів міста та онлайн-участь у міському плануванні
- ☐ Онлайн-платформи для зв'язку між громадянами задля спільної справи
- ☐ Онлайн-опитування щодо політичних питань
- ☐ Адвокаційні онлайн-кампанії (громадського онлайн-лобіювання), організовані громадськими організаціями
- ☐ Інше (Будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

* 6. Які з перелічених заходів мають бути пріоритетними для підвищення рівня демократії в Україні. (Перейдіть до нижній частині сторінки.):

	Найвищий пріоритет	Високий пріоритет	Середній пріоритет	Низький пріоритет	Зовсім не пріоритетні
Нове законодавство, яке б зробило використання інструментів електронної демократії обов'язковим для Уряду	☐	☐	☐	☐	☐
Розробка національної стратегії впровадження е-Демократії	☐	☐	☐	☐	☐
Створення стандартів надання інформації на державних веб-сайтах	☐	☐	☐	☐	☐
Збільшити державне фінансування заходів по впровадженню е-Демократії	☐	☐	☐	☐	☐
Розробка інструментів таких як громадські е-консультації, е-голосування, онлайн-додатки з доступу до відкритих даних	☐	☐	☐	☐	☐
Навчання державних службовців з питань е-демократії	☐	☐	☐	☐	☐
Підвищення обізнаності громадськості (громадянська освіта) щодо переваг е-Демократії	☐	☐	☐	☐	☐
Більш активне використання представниками громадянського суспільства інструментів е-Демократії	☐	☐	☐	☐	☐

Інше (Будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 7. Який рівень відповідальності має бути покладений на наступні інституції щодо розвитку е-Демократії в Україні?

	Найвищий рівень відповідальності	Високий рівень відповідальності	Середній рівень відповідальності	Низький рівень відповідальності	Жодної відповідальності
Кабінет Міністрів / Всі міністерства	☐	☐	☐	☐	☐
Громадяни	☐	☐	☐	☐	☐
Адміністрація Президента	☐	☐	☐	☐	☐
Верховна Рада	☐	☐	☐	☐	☐
Організації громадянського суспільства	☐	☐	☐	☐	☐
Освітні і наукові заклади	☐	☐	☐	☐	☐
Державне агентство з питань електронного урядування України	☐	☐	☐	☐	☐
Місцеві органи влади	☐	☐	☐	☐	☐
Мас-медіа	☐	☐	☐	☐	☐
Приватний сектор та ІТ компанії	☐	☐	☐	☐	☐
Донори та міжнародні організації	☐	☐	☐	☐	☐

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 8. Що, на вашу думку, є основними перешкодами на шляху до оптимального використання (ІКТ) задля зміцнення демократії в Україні? (Відмітьте всі обрані варіанти.)

- ☐ Соціальна нерівність та дорогий доступ до нових технологій
- ☐ Відсутність відповідного законодавства, стратегій і тактик (політики) по впровадженню е-Демократії
- ☐ Люди надають перевагу традиційним (оффлайн) способам участі у політичному житті (особисті зустрічі, вуличні протести)
- ☐ Брак відповідного державного фінансування
- ☐ Брак підтримки з боку ІТ та приватного сектору
- ☐ Брак відповідних навичок використання ІКТ серед організацій громадянського суспільства
- ☐ Відсутність у громадян розуміння переваг інструментів е-демократії
- ☐ Відсутність просування та інтересу держави і виборних посадових осіб
- ☐ Побоювання, пов'язані з захистом персональних даних та конфіденційністю
- ☐ Брак інформації та недостатнє висвітлення даної теми у мас-медіа
- ☐ Важко відповісти
- ☐ Інше (Будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 9. На вашу думку, яким буде вплив ефективного використання нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на демократію в Україні?

- ☐ Підсилення прямої демократії
- ☐ Більш поінформована та залучена до політичного життя громадськість
- ☐ Зростання колективної дії та кооперації між громадянами та громадянським суспільством
- ☐ Посилення впливу громадян на політику
- ☐ Підвищення позицій України у міжнародному рейтингу з належного врядування
- ☐ Підвищення рівня довіри між громадянами та органами державної влади
- ☐ Підвищення ефективності, дієвості та підзвітності уряду перед громадянами
- ☐ Я не думаю що ІКТ може підсилити демократію в Україні
- ☐ Інше (Будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 10. Основна сфера вашої професійної зайнятості

- ☐ Громадська організація
- ☐ Приватна компанія/ бізнес сектор
- ☐ Національний уряд, член Парламенту
- ☐ Регіональні або місцеві органи управління
- ☐ Наукова чи освітня сфера
- ☐ Студент
- ☐ Мас-медіа
- ☐ Інше (будь ласка, вкажіть):

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 11. Ваша вікова група:

- ☐ 18-35
- ☐ 36-49
- ☐ 50-65
- ☐ понад 65

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 12. Ваша стать:

☐

Жінка

☐

Чоловік

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

* 13. Який регіон ви представляєте?

ДОДАТОК 4: ОПИТНИК

Діалоги про соціальну політику е-демократії

14. Дякуємо за Вашу участь! Ми з радістю надішлемо Вам результати опитування та кінцевий аналітичний звіт, якщо ви залишите нам Вашу контактну інформацію.

ПРОГРАМА EGAP

Фонд Східна Європа
вул. Саксаганського 83,
01033 Київ

тел/факс: (38-044) 200-38-24

eMail: tomkova@innovabridge.org

eMail: es@eef.org.ua

Web: egap.in.ua

Інноваційні технології
для громадян.